

บทที่ 19

มานุษยวิทยา

คำรงค์ ฐานดี

ปัจจุบัน เรามักจะพบคำที่มีการออกเสียงและเขียนคล้ายกันกับคำว่า มานุษยวิทยา อยู่หลายคำ ได้แก่ มนุษย์ มนุษยธรรม และมนุษยศาสตร์ ทำให้เกิดความสับสนเมื่อต้องการจะพูดและให้ความหมาย ฉะนั้น น่าจะมีการให้ความหมายของคำเหล่านี้ให้ชัดเจนเสียก่อน เพื่อจะสามารถนำไปใช้ได้ถูกต้อง คำว่า มนุษย์ เป็นคำที่ใช้เรียกสิ่งที่มีชีวิตชนิดหนึ่ง อยู่ในสายสกุล (species) หนึ่งที่เรียกว่า Homo sapiens คำต่อมาคือ มนุษยธรรม (humane) หมายถึง การเป็นเจ้าของคุณลักษณะที่ถือว่าเป็นสิ่งที่ดีงามของคน เป็นต้นว่า มีใจเมตตา กรุณา อ่อนโยน และให้อภัย สำหรับคำว่า มนุษยศาสตร์ นั้น เป็นหมวดของกลุ่มวิชาหนึ่ง ซึ่งประกอบไปด้วยสาขาวิชา เช่น ปรัชญา ภาษา วรรณคดี ศิลปะ และประวัติศาสตร์ โดยแยกออกจากกลุ่มวิชาที่เรียกตัวเองว่า ศาสตร์-วิทยาศาสตร์ธรรมชาติและสังคมศาสตร์ ในอดีต เราใช้คำว่า “อักษรศาสตร์” ในความหมายเดียวกับคำว่ามนุษยศาสตร์

ส่วนคำว่า มานุษยวิทยา นั้น เป็นสาขาวิชาหนึ่งในหมวดสังคมศาสตร์ ตรงกับภาษาอังกฤษว่า Anthropology คำนี้มีรากศัพท์มาจากภาษากรีกสองคำ ได้แก่ Anthropos แปลว่า มนุษย์ และ logia แปลว่า ความรู้ที่จัดไว้เป็นระเบียบแบบแผนแล้วหรือเป็นศาสตร์ ด้วยเหตุนี้ มานุษยวิทยา จึงหมายถึง ศาสตร์ที่ศึกษาเกี่ยวกับมนุษย์

ความเป็นมาของการศึกษาเกี่ยวกับมนุษย์

ความสนใจเรื่องราวของมนุษยชาตินั้นมีมานานแล้ว ในอดีต ไม่ว่าจะเป็นกลุ่มสังคม หรือเผ่าพันธุ์ใดก็ตามมักจะตั้งคำถามถามเกี่ยวกับตนเองอยู่เสมอ และคำตอบที่ได้รับก็แตกต่างกันออกไปตามแต่ละสังคม เช่น คนพื้นเมืองในทวีปออสเตรเลียเลียดถามว่า “คนเราเกิดมาจากไหน” คำตอบก็คือ ภูตผีชื่อ Numbakulla ได้สร้างและแยกมนุษย์ออกจากสัตว์และพืช ในขณะที่เดียวกัน ศาสดาของศาสนาแต่ละศาสนา ก็ให้คำอธิบายถึงการกำเนิดของมนุษย์ไว้ต่างกัน

ต่อมาเมื่อมนุษย์มาอาศัยอยู่รวมตัวกันเป็นปึกแผ่น ได้คิดประดิษฐ์เครื่องมือ เครื่องมือใหม่ ๆ และมีความเจริญทางด้านวิทยาศาสตร์มากขึ้น คำตอบเกี่ยวกับความเป็นมาของมนุษย์ที่มีอยู่ มิได้แสดงถึงความเป็นเหตุเป็นผลและน่าเชื่อถือได้ ดังนั้น จึงมีคนบางกลุ่มพยายามศึกษาค้นคว้าหาคำตอบต่อไป รวมทั้งพยายามสร้างทฤษฎีเกี่ยวกับมนุษย์ ตลอดจนขุดค้นหาหลักฐานมาอ้างอิงเพื่อสนับสนุนสมมติฐานที่ตั้งขึ้นเสมอมา

ในด้านการศึกษาค้นคว้าความรู้เกี่ยวกับชีวิตความเป็นอยู่และวัฒนธรรมของชนกลุ่มอื่น นั้นก็เกิดขึ้น ดังตัวอย่างเช่น ในศตวรรษที่ 8 ก่อนคริสต์ศักราช ชาวกรีกโบราณได้เล่นเรือไปตามท่าเรือแถบทะเลเมดิเตอร์เรเนียน และได้บรรยายความแตกต่างของคนและท่าเรือของประเทศต่าง ๆ ซึ่งก่อให้เกิดประโยชน์มากมายแก่พ่อค้า อาทิ Herodotus (484-426 B.C.) นักประวัติศาสตร์ชาวกรีกได้เดินทางไปยังอียิปต์ ปาเลสไตน์ บาบิโลน แมคคาโดเนีย และตราซ เขาได้บันทึกเรื่องราวของผู้คนที่เขาได้พบ โดยกล่าวถึงข้อแตกต่างระหว่างคนอียิปต์กับสังคมของเขาว่า “ในอียิปต์ ผู้หญิงเป็นผู้ทำการค้าขายในตลาด ในขณะที่ผู้ชายทอผ้าอยู่ที่บ้าน ผู้หญิงใช้หัวไหล่เพื่อแบกสิ่งของ ส่วนผู้ชายใช้ศีรษะ ลูกชายไม่ช่วยพ่อแม่ทำงาน นอกจากลูกผู้หญิง” ส่วนนักประวัติศาสตร์ชาวโรมันชื่อ Tacitus (ค.ศ. 55-117) ได้เขียนเรื่องราวของคนเถื่อนซึ่งอาศัยอยู่ตอนเหนือของยุโรปในหนังสือชื่อ Germania โดยกล่าวถึงสภาพแวดล้อมและลักษณะทางด้านร่างกาย แบบบ้าน ตลอดจนขนบธรรมเนียมประเพณีของคนเยอรมันโบราณอย่างละเอียด

ในคริสต์ศตวรรษที่ 13 เมื่อพวกมองโกลได้ขยายอาณาบริเวณการปกครองไปทางภาคตะวันตกของทวีปเอเชีย ได้มีชาวยุโรปสองคนชื่อ Giovanni da Pian del Carpine และ Willem van Rubroek ถูกนำขึ้นศาลของพวกมองโกล และเขาทั้งสองได้บันทึกขนบธรรมเนียมและประเพณีของชาวมองโกลไว้ หนึ่งในตอนปลายของศตวรรษนี้เช่นกันที่ มาร์โค โปโล ได้รับราชการนานกว่า 17 ปีในประเทศจีน สมัยจักรพรรดิคุบไล ข่าน และได้เขียนเรื่องราวเกี่ยวกับคนตะวันออกเพิ่มมากขึ้น (Barnouw/b : 1978, p.14-18)

การค้นพบโลกใหม่ของโคลัมบัส ทำให้ได้รับความรู้เกี่ยวกับอารยธรรมพวก Aztecs ซึ่งเป็นชาวพื้นเมืองที่อาศัยในที่ราบลุ่มของประเทศเม็กซิโก และพวก Maya ซึ่งอาศัยอยู่ในเม็กซิโก กัวเตมาลา และฮอนดูรัส ตลอดจนพวกอินเดียนแดงเผ่าต่าง ๆ เช่น Apache (อยู่ทางตะวันตกเฉียงใต้ของอเมริกา) Navaho (แถบรัฐอริโซนา นิวเม็กซิโก และยูทา) และ Kwakiutl (แถบฝั่งตะวันออกของแคนาดา) เป็นต้น

การเสาะแสวงหาความรู้เกี่ยวกับมนุษยชาติได้เจริญรุดหน้าอย่างไม่หยุดยั้ง ต่อมาได้มีการแบ่งสาขาของวิชามานุษยวิทยาออกเป็นหลายแขนง ได้มีการตั้งทฤษฎีเกี่ยวกับมนุษย์ขึ้นมากมาย และมีการพิสูจน์ทฤษฎีที่ตั้งขึ้นครั้งแล้วครั้งเล่าเพื่อหาข้อยุติที่เป็นประโยชน์ สถาบันการศึกษาชั้นสูงหรือมหาวิทยาลัยทั่วโลกได้จัดสอนสาขาวิชานี้จนถึงขั้นปริญญาเอก คณาจารย์ร่วมกับนักศึกษาได้ออกสำรวจค้นคว้า และวิจัยเรื่องราวของมนุษย์ทั่วทุกแห่งและได้นำเอาเรื่องราวที่ได้รับมาศึกษาเปรียบเทียบระหว่างสังคมต่าง ๆ จนทำให้ความรู้สาขานี้แพร่ขยายออกไปอย่างกว้างขวาง และเป็นที่น่าสนใจของคนทั่วไป

การจำแนกสาขา

จากความหมายของคำว่า มานุษยวิทยา นั้น จะเห็นว่าขอบเขตของการศึกษาในวิชานี้มีอยู่อย่างกว้างขวาง ได้ครอบคลุมเนื้อหาที่เกี่ยวกับ “ตัวมนุษย์และสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น” ทั้งหมด ดังนั้นจึงมีการจำแนกสาขาวิชามานุษยวิทยาออกเป็น 2 สาขาใหญ่ คือ

- (1) มานุษยวิทยากายภาพ (Physical Anthropology)
- (2) มานุษยวิทยาวัฒนธรรม (Cultural Anthropology)

อย่างไรก็ตาม มีนักวิชาการบางท่าน ได้จำแนกสาขาวิชามานุษยวิทยาวัฒนธรรมออกไปหลายแขนง ดังเช่น Roger Keesing (1971, p.8) ได้แบ่งสาขาออกเป็นดังนี้

- (1) มานุษยวิทยากายภาพ
- (2) มานุษยวิทยาวัฒนธรรม สาขานี้ได้จำแนกแยกย่อยเป็น
 - ก. โบราณคดีก่อนประวัติศาสตร์ (Prehistoric Archaeology)
 - ข. มานุษยวิทยาภาษาศาสตร์ (Anthropological Linguistics)
 - ค. ชาดังวิทย์วิทยา (Ethnology)
 - ง. มานุษยวิทยาสังคม (Social Anthropology)

อนึ่ง ยังมีสาขาวิชาอีกแขนงหนึ่ง ซึ่งนักมานุษยวิทยาบางท่านได้ถือว่าเป็นสาขาหนึ่งของมานุษยวิทยาวัฒนธรรม คือ ชาดังวัฒนธรรม (Ethnography)

ในปัจจุบัน การศึกษาในสาขาวิชานี้ได้ขยายขอบเขตออกไปอย่างกว้างขวาง อีกทั้งมีการนำเอาไปใช้ประโยชน์ในงานเฉพาะอย่าง เช่น นำเอาความรู้ทางมานุษยวิทยาไปประยุกต์ หรืออาจกล่าวอีกนัยหนึ่งว่า มีการตั้งสาขาใหม่ในวิชานี้ คือ มานุษยวิทยาประยุกต์ เพื่อใช้ศึกษาในแง่วิศวกรรม ซึ่งกลายเป็น มานุษยวิทยาวิศวกรรม (Engineering Anthropology)

ใช้ในการแพทย์และกลายเป็นมานุษยวิทยาการแพทย์ (Medical Anthropology) และใช้ในสาขา
งานอื่น ๆ ซึ่งการเรียกชื่อนั้นอาจจะแตกต่างกันออกไปตามเนื้อหาวิชาที่มานุษยวิทยาเข้าไป
ร่วมด้วย

1. มานุษยวิทยากายภาพ

จุดพิเศษที่ทำให้วิชามานุษยวิทยาแตกต่างไปจากวิชาทางสังคมศาสตร์ทั้งหลาย
คือ การศึกษาแขนงมานุษยวิทยากายภาพ ซึ่งศึกษาเกี่ยวกับการกำเนิดของมนุษย์ในแ่ง
สรีรวิทยา โดยมุ่งเน้นศึกษาสัตว์ตระกูล Homo sapiens ชนิดต่าง ๆ ถึงโครงสร้างอวัยวะทาง
ด้านร่างกายอย่างละเอียด ในขณะที่เดียวกันได้พยายามค้นคว้าศึกษาวิวัฒนาการจากจุดเริ่มต้น
ที่เรียกกันว่า ไพรเมท หรือสัตว์เลี้ยงลูกด้วยนม (Primate) มาจนกระทั่งถึงมีลักษณะที่เป็น
รูปร่างเหมือนกับมนุษย์ปัจจุบัน

กล่าวกันว่า มนุษย์เป็นสัตว์ที่มีกระดูกสันหลัง เลี้ยงลูกด้วยนม ซึ่งมีลักษณะคล้ายคลึง
กับสัตว์จำพวกวานรและลิงชนิดต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งลิงกอริลล่า อูรังอุตัง และลิง
ชิมแปนซี เพราะมีส่วนคล้ายกับคนเรามาก ส่วนลิงชนิดอื่น เช่น กิบบอน แม้จะไม่ใกล้เคียง
ดังลิงสามชนิดที่กล่าวแล้ว แต่ก็พอจะแสดงให้เห็นว่า มันอยู่ในสายตระกูลเดียวกับของคน
นักมานุษยวิทยาจะทำหน้าที่ในการสืบสาวหาสายสัมพันธ์เพื่อให้รู้คำตอบถึงต้นกำเนิดของ
มนุษย์ได้ โดยนำเอาซากโครงกระดูกและอวัยวะต่าง ๆ ที่ถูกทับถมกันลงในดินนั้นนับเป็นเวลา
พัน ๆ หมื่น ๆ ปี และโครงสร้างทางด้านร่างกายของสัตว์และคนในยุคปัจจุบันมาทำการศึกษา
วิเคราะห์เพื่อเอาไปศึกษาค้นหาต้นกำเนิด สายการวิวัฒนาการ และโครงสร้างทางด้านร่างกาย
ของสัตว์และคนในแต่ละขั้นของการวิวัฒนาการนั้น ๆ

กล่าวโดยย่อ ความสนใจที่นักมานุษยวิทยากายภาพเห็นศึกษา มีดังต่อไปนี้

(1) มุ่งศึกษาวิจัยทางสรีรวิทยาของคนและสัตว์ที่มีส่วนสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกับ
ไพรเมท โดย

ก. วิเคราะห์ซากกระดูกและอวัยวะ (fossil) ที่ค้นพบได้เพื่อหาสายใยของความ
สัมพันธ์เกี่ยวกับการวิวัฒนาการของมนุษย์ โดยพิจารณาดูว่า หลักฐานที่ได้รับมานั้นอยู่ใน
ชั้นไหนและน่าจะมีลักษณะรูปร่างเต็มตัวอย่างไร

ข. เปรียบเทียบทางกายวิภาคศาสตร์ของสัตว์ในตระกูลไพรเมทที่มีชีวิตอยู่ใน
ยุคปัจจุบัน เช่น ตรวจเลือดและแบบแผนการขึ้นของฟันของลิงชนิดต่าง ๆ

ค. เผ่าสังเกตุพฤติกรรมของสัตว์จำพวกนี้ เพื่อดูรูปแบบของการอยู่ร่วมกัน
ง. สร้างห้องทดลองเพื่อศึกษาสัตว์จำพวกนี้อย่างใกล้ชิด เพื่อพิจารณาถึงการ
เรียนรู้ การขบเคี้ยว และการจับของ เป็นต้น

(2) มุ่งศึกษาถึงความแตกต่างในหมู่มนุษย์ชาติด้วยกัน จริงอยู่ที่มนุษย์สืบเชื้อสาย
มาจากเผ่าพันธุ์เดียวกัน แต่มนุษย์ก็มีความแตกต่างกันในหลายแง่ อาทิเช่น สีผิว ซึ่งอาจจะ
ขาว ดำ หรือเหลือง ลักษณะของผมอาจจะเป็นเส้นตรง หยิกงอ ลักษณะของจมูก อาจจะ
โด่ง หรือแบน และรูปลักษณะของดั้งจมูกก็แตกต่างกันด้วย

จากลักษณะทางด้านร่างกายที่แตกต่างกันนี้ นักมานุษยวิทยาได้จำแนกคนออกเป็น 3 เผ่าพันธุ์ คือ นีกรอยด์ คอเคซอยด์ และมองโกลอยด์ นอกจากนี้นักมานุษยวิทยายัง
สนใจศึกษาถึงความแตกต่างของชนิดของโลหิต เช่น กลุ่มเอ กลุ่มบี กลุ่มเอบี และกลุ่มโอ
เป็นต้น ทั้งนี้ กลุ่มโลหิตดังกล่าวมีผลเนื่องมาจากพันธุกรรมและก่อให้เกิดการติดต่อโรคบาง
อย่างตามกรรมพันธุ์อีกด้วย

(3) นักมานุษยวิทยาสนใจศึกษาการปรับตัวทางร่างกายของมนุษย์ที่มีต่อสภาพ
ภูมิศาสตร์และภูมิอากาศต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มคนที่อาศัยอยู่ในแถบทะเลทราย แถบ
อาร์กติก และแถบที่ราบสูง การปรับตัวของมนุษย์ต่อสภาพแวดล้อมนี้ นอกจากจะก่อให้เกิด
การเปลี่ยนแปลงทางชีวภาพแล้วยังก่อให้เกิดการโต้ตอบทางวัฒนธรรมที่แตกต่างกันอีกด้วย

(4) มีการนำเอาความรู้ทางมานุษยวิทยากายภาพไปประยุกต์ เช่น วัดขนาดของ
ร่างกายของมนุษย์ (anthropometry) เพื่อประโยชน์ในการสร้างขนาดของโต๊ะ จักรยานยนต์
ที่นั่งขับเครื่องบินและเครื่องจักรยนต์อื่น ๆ ให้เหมาะสมกับขนาดร่างกายของคนในแต่ละสังคม
ในขณะเดียวกัน ประเทศต่าง ๆ ได้ใช้ความรู้ทางมานุษยวิทยาศึกษาเกี่ยวกับนิสัย ความรู้สึก
และทัศนคติของคนในสังคมต่าง ๆ เพื่อนำไปใช้ในการสร้างขนาดของเม็ดยา อนึ่ง มีนักมา-
นุษยวิทยากายภาพบางคนสนใจศึกษาองค์ประกอบทางร่างกายของมนุษย์และหาความสัมพันธ์
ระหว่างรูปร่างของมนุษย์กับโรคภัยไข้เจ็บ และขนาดรูปร่างของมนุษย์กับบุคลิกภาพ เพื่อ
ประโยชน์ต่องานเฉพาะอย่าง เป็นต้น

ต่อไปนี้จะขอกล่าวถึงรายละเอียดของเนื้อหาวิชาที่นักมานุษยวิทยากายภาพให้
ความสนใจศึกษา

1.1 มานุษยวิทยากายภาพกับการศึกษาเรื่องการกำเนิดของมนุษยชาติ

คำสอนของคริสต์ศาสนาได้กล่าวว่า มนุษย์นั้นสืบเชื้อสายมาจากบรรพบุรุษ
คู่แรกของโลกชื่อ อาดัมและอีวา ซึ่งนักบวชเซนต์ ออกัสติน (ค.ศ. 354–430) ได้คาดคะเน
ว่าพระเจ้าสร้างมนุษย์คู่นี้ เมื่อประมาณ 6,000 ปีก่อนคริสต์ศักราช ส่วนคำสอนของพุทธ-
ศาสนานั้นกล่าวว่า “ปฐม กลล โหติ” แปลว่า ในเบื้องต้นแรกของโลกนั้นมีแต่สัตว์เซลล์เดียว
คำสอนดังกล่าวข้างต้นนี้ เป็นคำพูดที่เลื่อนลอย และไม่อาจพิสูจน์ได้ อย่างไรก็ตาม ในสมัย
นั้นความรู้ทางด้านวิทยาศาสตร์ โดยเฉพาะชีววิทยาและธรณีวิทยายังมีน้อยมาก จึงไม่อาจ
อธิบายการกำเนิดของมนุษย์ชาติตามหลักเหตุและผลได้ แต่ความสงสัยเกี่ยวกับต้นตอของ
มนุษย์ยังคงมีอยู่ ดังนั้น จึงมีการพิสูจน์พืชพันธุ์ เพื่อหาคำตอบการกำเนิดของสิ่งมีชีวิตและ
มนุษย์อย่างไม่หยุดยั้ง จนกระทั่งนักชีววิทยาชาวสวีเดน ชื่อ Carl von Linne (มีชีวิตรอยู่
ระหว่างปี ค.ศ. 1708–1778 และเป็นผู้ที่รู้จักกันดีในนามภาษาลาตินว่า Linnaeus) ได้จัดระบบ
ของสิ่งมีชีวิตไว้ในหนังสือของเขาชื่อ *Systema naturae* (System of Nature) ซึ่งอาจถือได้ว่า
เขาเป็นบุคคลแรกที่จัดกลุ่ม *Homo sapiens* ไว้ในหมู่เดียวกับลิงและวานร โดยเขาเรียก
กลุ่มสัตว์เหล่านี้ว่า “ไพรเมท” ในการจัดกลุ่มคนรวมกับพวกวานรนั้น ลินเนได้ชี้ให้เห็นว่า
แม้ว่าคนกับวานรจะมีลักษณะทางสรีระคล้ายกัน เพราะต่างเลี้ยงลูกด้วยนมเช่นกัน แต่ก็มีได้
หมายความว่าจะมีบรรพบุรุษร่วมกัน เพราะลิงและวานรชนิดต่าง ๆ มีการแตกแยกออกเป็น
สายพันธุ์ของมันเอง และหยุดยั้งการวิวัฒนาการเพียงแค่นั้น ในขณะที่มนุษย์ได้วิวัฒนาการ
ต่อมาเป็น โฮโม เซเปียน และวิวัฒนาการเรื่อยมาจนเป็นมนุษย์ดังเช่นในปัจจุบัน ในขณะที่
เดียวกัน นักธรรมชาติวิทยาในยุคคริสต์ศตวรรษที่ 18 ก็ได้สนับสนุนแนวความคิดเกี่ยวกับการ
การวิวัฒนาการเช่นเดียวกัน นักวิทยาศาสตร์เหล่านี้ ได้แก่ Georges Buffon (ค.ศ. 1707–
1788), Jean Lamarch (1744–1829) และ Erasmus Darwin (1731–1802) ซึ่งคนหลังสุดนี้เป็น
ปู่ของนักวิทยาศาสตร์ที่มีชื่อเสียงก้องโลกที่ชื่อ ชาลส์ ดาร์วิน (Charles Darwin)

ข้อเขียนของนักวิทยาศาสตร์เหล่านี้และนักวิทยาศาสตร์รุ่นถัดมา โดยเฉพาะ
Charles Lyell ผู้ซึ่งเขียนหนังสือชุด *Principles of Geology* จำนวน 3 เล่ม ในระหว่างปี ค.ศ.
1830–1833 ที่มีอิทธิพลสำคัญต่อชาลส์ ดาร์วินมาก ในปี ค.ศ. 1859 ชาลส์ ดาร์วิน ได้เขียน
หนังสือเล่มหนึ่ง *On the Origin of Species by Means of Natural Selection* เขาได้กล่าวถึง
หลักฐานการวิวัฒนาการของสิ่งมีชีวิตและแนวความคิดเกี่ยวกับการเลือกสรรตามธรรมชาติ
ซึ่งมีความสำคัญในการเปลี่ยนแปลงให้เกิดการวิวัฒนาการออกมาเป็นรูปร่างใหม่ที่แตกต่าง
กันออกไป ต่อมาเขาได้เขียนหนังสืออีกเล่มหนึ่ง ชื่อ *The Descent of Man* ในปี ค.ศ. 1871

โดยกล่าวถึงวิวัฒนาการของมนุษย์ชาติอย่างละเอียด หนังสือเล่มนี้ได้เปลี่ยนโฉมหน้าของความรู้ทางวิทยาศาสตร์ครั้งสำคัญทีเดียว

ในขณะเดียวกัน ความก้าวหน้าทางธรณีวิทยาได้เจริญขึ้นตามลำดับและได้มีการค้นพบหลักฐานซากอวัยวะของสิ่งมีชีวิต (fossil) ได้ดิน ในขณะเดียวกัน ก็ได้มีการพัฒนาวิธีการคำนวณอายุของอวัยวะเหล่านั้น ด้วยวิธีการทางวิทยาศาสตร์ ตลอดจนค้นพบพืชและสัตว์ที่มีรูปลักษณะต่าง ๆ กัน เช่น มีการค้นพบสัตว์เซลล์เดียวจำพวกแบคทีเรียในแอฟริกาใต้ และได้คำนวณว่าสัตว์จำพวกนี้มีชีวิตอยู่ในโลกกว่า 3,200-3,500 ล้านปีมาแล้ว ซึ่งกล่าวกันว่าเป็นสัตว์ชนิดแรกที่เกิดขึ้นบนโลก ต่อมามีการค้นพบกระดูกของสัตว์ที่อยู่ในชั้นของการวิวัฒนาการที่แตกต่างกันอีกมากมาย

ตัวอย่างของการค้นพบครั้งสำคัญ ได้แก่ ในปี ค.ศ. 1891 นายแพทย์ชาวฮอลันดา ชื่อ Eugene Dubois ได้ค้นพบโครงกระดูกของคนสมัยโบราณใกล้กับแม่น้ำไซโลในเกาะชวา ต่อมาเขาได้พบกระดูกโคนขาและฟันกรามสองซี่ในบริเวณที่ใกล้เคียงกัน จากข้อสรุปของเขาคูบัวได้กล่าวว่า กระโหลกศีรษะและกระดูกโคนขาอยู่ในจำพวกเดียวกัน เขาจึงตั้งชื่อว่า *Pithecanthropus erectus* หรือมนุษย์วานรที่มีลำตัวตั้งตรงซึ่งจัดอยู่ในลำดับชั้นกลางระหว่างวานรแอฟริกากับมนุษย์ปัจจุบัน ส่วนอวัยวะอีกชิ้นหนึ่งที่ค้นพบในบริเวณใกล้เคียงบักกิงในปี ค.ศ. 1920 ก็ได้รับการจัดลำดับให้อยู่ในชั้น *Homo erectus* ซึ่งเป็นระยะที่จะวิวัฒนาการเข้าสู่ลำดับมนุษย์นีแอนเดอร์ทัล และคำนวณว่ามีชีวิตอยู่ในราว 3 แสนถึง 1 ล้านปีมาแล้ว

ในปี 1924 มีการค้นพบวานรแอฟริกา หรือมีชื่อเรียกว่า *Australopithecus africanus* โดย Raymond Dart ที่ประเทศสาธารณรัฐแอฟริกาใต้ และคำนวณกันว่าวานรชนิดนี้มีอายุราว 5.5 ล้านปีมาแล้ว

1.2 การวิวัฒนาการของมนุษย์ชาติ

กลุ่มสัตว์เลี้ยงลูกด้วยนม และพวกไฮโมเซเปียนจัดอยู่ในสกุลไพรเมท สัตว์ที่อยู่ในสกุลนี้รวมไปถึงลิงเลมูร์ ลิงทาร์เซีย และวานร (ape) ลักษณะที่สำคัญของพวกไพรเมทก็คือความสามารถในการใช้มือหยิบฉวยสิ่งของ มีนิ้วมือและนิ้วเท้าข้างละห้านิ้ว และมีเล็บเป็นรูปโค้ง ความสามารถในการใช้มือหรือเท้ายึดสิ่งของได้นั้นทำให้สามารถปีนป่าย และมีชีวิตอยู่บนต้นไม้ได้ การมีชีวิตอยู่บนต้นไม้มีความจำเป็นในการใช้ตาเพื่อมองเห็นสิ่งต่าง ๆ อย่างรวดเร็ว ดังนั้น สายตาจึงต้องสามารถปรับให้เข้ากับแสงและสีได้ดี นอกจากนี้สัตว์จำพวกลิงจะหยิบสิ่งของด้วยมือและนำเอาไปพิจารณาเสียก่อนแล้วจึงเอาเข้าปากเพื่อกิน

สกุลไพรเมทแยกออกเป็นสกุลย่อย คือ ไพรเมทชั้นต่ำ หรือ Prosimii ได้แก่ ลิงเลมูร์ ลิงทาร์เซีย และไพรเมทชั้นสูง หรือ Anthropoidea ได้แก่ ลิงที่อยู่ในโลกใหม่และโลกเก่า วานร และคน

สกุลย่อย Anthropoidea นั้น แบ่งแยกเป็นวงศ์ใหญ่ Hominoidea ซึ่งวงศ์ใหญ่นี้ แยกย่อยออกเป็น 3 วงศ์ คือ

- (1) วงศ์ของลิงกิบบอน และลิงสยามัง
- (2) วงศ์ของลิงอูรังอุตัง ลิงชิมแปนซี และลิงกอริลลา
- (3) วงศ์ของโฮโม หรือมนุษย์¹

จากหลักฐานที่ค้นพบสามารถคาดคะเนได้ว่า พวกไพรเมทเกิดขึ้นในโลกครั้งแรก เมื่อประมาณ 60 ล้านปีมาแล้ว พวกไพรเมทชั้นสูงมีลักษณะที่แตกต่างจากสัตว์ที่มีกระดูกสันหลังชั้นต่ำอื่น ๆ คือ เป็นสัตว์อาศัยอยู่รวมกันทั้งตัวผู้และตัวเมียพร้อมทั้งลูก ๆ ตลอดทั้งปี ลูกของสัตว์ในกลุ่มนี้ช่วยเหลือตัวเองไม่ได้ภายหลังที่คลอดจากท้องแม่ ต้องอาศัยการถนอมเลี้ยงดูจากพ่อแม่เป็นระยะเวลาเนิ่นนาน

หลังจากที่สัตว์เลี้ยงลูกด้วยนมพวกแรกได้เกิดขึ้นแล้ว ก็มีการวิวัฒนาการต่อมา เป็นขั้น ๆ นักธรณีวิทยาได้แบ่งระยะเวลาขั้นตอนการวิวัฒนาการออกเป็นยุค ๆ แต่ละยุคมีช่วงเวลานับล้านปี และมีชื่อเรียกแตกต่างกันออกไป ในที่นี้จะขอกล่าวถึงลำดับขั้นของการวิวัฒนาการเข้าสู่ลักษณะที่เป็นมนุษย์ไว้ดังต่อไปนี้

(1) Australopithecines

เนื่องจากการขุดค้นพบซากโครงกระดูกมากมายในบริเวณประเทศสาธารณรัฐแอฟริกาใต้ โดยเฉพาะในปลายคริสต์ศตวรรษที่ 20 ลักษณะของซากกระดูกเหล่านี้ คล้ายกับวานร แต่มีขนาดของปริมาตรสมองใหญ่กว่าของวานรทั่วไป โดยมีขนาดราว 600

¹การลำดับชื่อทางวิทยาศาสตร์นั้น มีลักษณะดังนี้

สกุล (order) เช่น Primate (สายของคน)

สกุลย่อย (suborder) เช่น Anthropoidea (สายของคน)

วงศ์ใหญ่ (superfamily) เช่น Hominoidea (สายของคน)

วงศ์ (family) เช่น Hominidae (สายของคน)

วงศ์ย่อย (subfamily) เช่น Ponginae (สายของคนไม่มีชื่อในวงศ์ย่อยนี้)

ลำดับ (genus) เช่น Homo (สายของคน)

ลูกบาศก์เซนติเมตร ส่วนกระดูกสะโพกและกระดูกโคนขา ขาและเท้ามีลักษณะคล้ายมนุษย์มาก เวลาเดินตัวจะตั้งตรงหรือเกือบตรง นักวิชาการกล่าวว่าวานรชนิดนี้มีอายุมากกว่าหนึ่งล้านปีมาแล้ว (นักวิชาการบางคนกล่าวว่า 5.5 ล้านปีมาแล้ว)

หลังจากที่ศึกษาและวิเคราะห์วานรที่คล้ายกับมนุษย์ชนิดนี้แล้ว มีผู้เชื่อว่าเป็นระยะหัวเลี้ยวหัวต่อระหว่างวานรกับมนุษย์

(2) *Pithecanthropus erectus*

ลักษณะของโครงกระดูกและหัวกะโหลกที่ค้นพบ สันนิษฐานว่ามีลักษณะเป็นมนุษย์ที่คล้ายกับวานรและเดินตัวตรง ปริมาตรของสมองอยู่ในระหว่าง 775–940 ลูกบาศก์เซนติเมตร เป็นมนุษย์ที่มีชีวิตอยู่ในราว 5–8 แสนปีมาแล้ว ตัวอย่างของมนุษย์วานรนี้ได้แก่ มนุษย์ชวา มนุษย์ปักกิ่ง และมนุษย์ไฮเดลเบิร์ก เป็นต้น

(3) *Neanderthal man*

มนุษย์นีแอนเดอร์ทัลมีปริมาณสมองประมาณ 1,500 ลูกบาศก์เซนติเมตร ซึ่งใหญ่กว่ามนุษย์ปัจจุบัน (ซึ่งมีปริมาณสมองประมาณ 1,350–1,400 ลูกบาศก์เซนติเมตร) มีหน้าผากลาดลงพร้อมทั้งสันคิ้วได้พัฒนาดีขึ้น กระดูกขากรรไกรหนาและหนัก ไม่มีลูกคาง แต่มีคอเหมือนคอของควาย ทำให้มีรูปร่างประหลาด เวลาเดินจะก้มหัวต่ำลง สันนิษฐานกันว่ามนุษย์นีแอนเดอร์ทัลมีสติปัญญาค่อนข้างสูง สามารถสร้างเครื่องมือได้อย่างสวยงาม พวกเขาจะฝนหินเป็นรูปทรงกลม ทำเครื่องเจาะรู ทำจานกลม ทำเครื่องขุดและทำมีดด้วยหินได้ เมื่อมีสมาชิกคนไหนตายก็จะประกอบพิธีฝังศพ มนุษย์พวกนี้มีอายุในราว 150,000 ปี และสูญพันธุ์ไปเมื่อ 50,000 ปีมานี้เอง

(4) *Cro-magnon man*

ซากกระดูกของมนุษย์โครมันยอง ค้นพบครั้งแรกเมื่อปี ค.ศ. 1868 ที่หมู่บ้านชื่อเลเซซีส์ ตอนกลางของประเทศฝรั่งเศส มนุษย์พวกนี้สูงประมาณ 5 ฟุต 11 นิ้ว มีปริมาตรสมองใหญ่ประมาณ 1,660 ลูกบาศก์เซนติเมตร หน้าตรง จมูกโด่ง หน้าผากสูง มีกระดูกขากรรไกรแข็งแรงและสามารถประดิษฐ์เครื่องมือที่ทำด้วยหินสวยงาม

มนุษย์โครมันยองมีชีวิตอยู่ราว 40,000 ปีมานี้เอง และเชื่อกันว่ามีลักษณะใกล้เคียงกับมนุษย์ปัจจุบันมาก ต่อมา มีการขุดค้นพบซากโครงกระดูก และอวัยวะส่วนต่าง ๆ ของร่างกายมากมาย จึงมีการตั้งชื่อมนุษย์เหล่านี้เพื่อจำแนกระยะเวลาของการมีชีวิตอยู่ เช่น

Swanscombe man, Fontchevade man, Kanam man และ Kanjera man เป็นต้น มนุษย์เหล่านี้ เป็นตัวแทนของมนุษย์ปัจจุบัน

1.3 ปัจจัยที่ทำให้มนุษย์มีความแตกต่างกัน

จากการพิจารณาวิวัฒนาการของมนุษย์ชาติข้างต้น จะเห็นได้ว่า มนุษย์ทั้งหมดได้รับการจัดให้อยู่ในลำดับโฮโมเดียวกัน แต่ความแตกต่าง เช่น สีผิว เส้นผม กลุ่มเลือด และรูปร่างของอวัยวะบางส่วนจะบังเกิดขึ้นดังที่ปรากฏให้เห็นนั้นเพราะมีปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงเชิงวิวัฒนาการพอจะสรุปได้ดังนี้

ก. การเลือกสรรทางธรรมชาติ

เนื่องจากมนุษย์มีการเกิดมาก ทำให้มีจำนวนเพิ่มขึ้น ทำให้ต้องต่อสู้เพื่อให้มีชีวิตอยู่รอดภายใต้สภาวะที่ซับซ้อนและแตกต่างกัน จึงยังผลให้ชนิดของอวัยวะที่เลือกสรรมาแล้วต้องปรับแต่งให้กับสภาพแวดล้อมใหม่ ๆ

ข. การผ่าเหล่า (mutation)

การผ่าเหล่าเป็นการเปลี่ยนแปลงในโครงสร้างภายในยีน (genes) ที่สืบทอดผ่านทางพันธุกรรม อนุของโปรตีนจำนวนมากซึ่งเป็นองค์ประกอบทางชีวเคมีเข้าไปปรุงแต่งพื้นฐานทางพันธุกรรม ทำให้ลูกหลานที่เกิดขึ้นมีลักษณะแตกต่างกันออกไป การผ่าเหล่ามีส่วนสำคัญที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเชิงชีวภาพหรือสรีระของคน (และของสิ่งมีชีวิตอื่น ๆ)

ค. การแยกอยู่อย่างโดดเดี่ยว

เนื่องจากสภาพธรรมชาติได้แยกกลุ่มสังคมมนุษย์บางกลุ่มออกจากกลุ่มอื่น เพราะมีเทือกเขาขวางกั้น แม่น้ำ ป่าไม้ หรือระยะทางเป็นอุปสรรคของการเดินทางไปมาหาสู่กัน ทำให้ลูกหลานของมนุษย์กลุ่มนั้นมีลักษณะเป็นพันธุ์แท้อย่างสมบูรณ์ และแตกต่างไปจากกลุ่มอื่น

ง. การเลือกสรรทางเพศ

ในอดีตการเลือกสรรทางเพศมีค่อนข้างมากและมีความแตกต่างไปตามแต่ละสังคม เช่น ผู้ชายมีอำนาจมากสามารถเลือกผู้หญิงที่ตนชอบด้วยการใช้อำนาจ ในบางกลุ่มชายที่สังคมยกย่องว่าเป็นคนดี เนื่องจากเขามีเมตตากรุณา และในบางกลุ่ม คนที่ล่าสัตว์เก่งถือว่าเป็นคนที่ดีในสังคม ลักษณะดังกล่าวก่อให้เกิดความแตกต่างในสังคมมนุษย์อันเป็นผลเนื่องมาจากการกระจายการเลือกสรรทางเพศ

จ. การเลือกสรรทางสังคม

ชนบทรอบนิยม ประเพณี และวัฒนธรรมของแต่ละสังคมมีความต่างกัน เช่น ในการแต่งงานของชาวเกาะโทรเบเรียน ในมหาสมุทรแปซิฟิก มีข้อห้ามการสมรสระหว่างญาติพี่น้องและสมาชิกในสายตระกูลเดียวกัน เพราะมีความเชื่อกันว่าจะถูกอำนาจนอกเหนือธรรมชาติลงโทษโดยจะได้รับทุกข์ทรมานจากโรคที่คนรังเกียจหรืออาจตายได้ คำอธิบายและการให้เหตุผลของการห้ามนี้มีผลต่อโครงสร้างทางชีวภาพและสังคมของมนุษย์ ด้วยเหตุนี้ทำให้มีการแต่งงานข้ามเผ่าพันธุ์และการแต่งงานกับคู่สมรสที่ต่างสถานภาพ การเลือกสรรทางสังคมเช่นนี้จึงมีบทบาทต่อการจำแนกความแตกต่างของมนุษย์

ฉ. การผสมเป็นพันธุ์ใหม่

การผสมพันธุ์ระหว่างกลุ่มที่แตกต่างกันมีผลทำให้ลูกที่เกิดมาใหม่มีความแตกต่างกันไปด้วย จากการพิสูจน์ของ Gregor Mendel ซึ่งเป็นพระชาวออสเตรียได้ทดลองปลูกถั่วที่ผสมข้ามพันธุ์เป็นระยะเวลานานถึง 8 ปี เขาได้เสนอผลงานของเขาต่อ Brunn Society for the Study of Natural Science ในปี ค.ศ. 1865 ว่า พันธุ์ใหม่มีผลในทางสร้างสรรคอย่างมีพลัง เพราะนอกจากจะมีการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพที่ปรากฏภายนอกแล้ว ยังทำให้มีการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างภายในทางสรีรภาพอีกด้วย อันเป็นการเพิ่มคุณค่าเชิงการปรับตัวให้แก่ทายาทที่เกิดขึ้นใหม่ เช่น ขนาดการต้านทานโรค และความเฉลียวฉลาด เป็นต้น การผสมเป็นพันธุ์ใหม่นี้เกิดขึ้นกับคนและสัตว์ด้วย ซึ่งก็จะก่อให้เกิดเป็นพันธุ์ใหม่

1.4 การแบ่งกลุ่มชาติพันธุ์ของมนุษย์

ในหัวข้อที่เพิ่งกล่าวมานี้ได้กล่าวถึงสิ่งที่มีอิทธิพลที่ทำให้มนุษย์มีความแตกต่างกันพอสังเขป ในโลกปัจจุบันเราจะพบว่ามีความไม่เหมือนกันเกิดขึ้นมากมายในหมู่มนุษยชาติ ดังเช่น ชาติพันธุ์ (race) เป็นสิ่งที่ปรากฏให้เห็นได้อย่างชัดเจนและน่าจะพิจารณาศึกษาถึงรายละเอียด

Victor Barnouw (1978/a) ให้ความหมายของชาติพันธุ์ว่า “เป็นกลุ่มคนซึ่งสมาชิกได้สืบสายคุณลักษณะทางพันธุกรรมเดียวกัน ซึ่งจะมีลักษณะที่แตกต่างไปจากคนกลุ่มอื่น” ส่วนคำจำกัดความที่นักวิชาการอีกผู้หนึ่งให้ไว้ว่า “ชาติพันธุ์ คือการแบ่งแยกมนุษยชาติ โดยอาศัยลักษณะธรรมชาติที่ปรากฏเห็นได้ชัดเป็นหลัก ลักษณะที่แตกต่างกันนี้สามารถถ่ายทอดไปยังลูกหลานโดยทางพันธุกรรม” (ดาร์รงค์, หน้า 21) จะเห็นได้ว่าลักษณะของการแบ่งกลุ่มมนุษย์ในแนวนี้แตกต่างไปจากการแบ่งแยกโดยทางสังคมและวัฒนธรรม

เพราะลักษณะทางพันธุกรรมจะมีการเปลี่ยนแปลงได้น้อยมากหรือไม่ได้เลย นอกจากจะมีการผสมแบบผ่าเหล่า

โดยปกติ มนุษย์อาจจำแนกออกได้เป็น 3 กลุ่มใหญ่ ๆ คือ

(1) มนุษย์ชาติพันธุ์ผิวขาว (Caucasoid)

สีผิวของคนกลุ่มนี้มีตั้งแต่สีขาว สีชมพูอ่อน สีแทน (สีน้ำตาลเหมือนสีของน้ำผึ้ง) จนไปถึงสีน้ำตาลเข้ม ขนตามตัวโดยทั่วไปมีมาก เส้นผมมีตั้งแต่อ่อนนุ่มเหมือนเส้นไหม เขียยตรง เป็นลอน จนถึงหยิกน้อยและหยิกมาก แต่ไม่เป็นฝอย ไม่หยิกหยองและไม่หยาบกระด้าง จมูกค่อนข้างสับและโด่ง ริมฝีปากมักจะบางและรูปศีรษะทุยทุกคน ผิวขาวส่วนใหญ่อาศัยอยู่ในทวีปยุโรป ปัจจุบันกระจายอยู่ทั่วไปในโลก คนพวกนี้แบ่งแยกออกเป็นกลุ่มย่อยได้ดังนี้ คือ

ก. พวกอารยัน เช่น พวกกรีก

ข. พวกแฮมิติก เช่น พวกอียิปต์โบราณ

ค. พวกเซมิติก เช่น พวกบาบิโลเนีย อาสซีเรีย พวกเซมิติกนี้อาจแบ่ง

ออกเป็น

- กลุ่มนอร์ดิก พวกนี้อาศัยอยู่ทางตอนเหนือของยุโรป หรือสแกนดิ-

เนเวีย

- กลุ่มเมดิเตอร์เรเนียน อยู่ตอนใต้ของทวีปยุโรปแถบทะเลเมดิเตอร์-

เรเนียน

(2) มนุษย์ชาติพันธุ์ผิวเหลือง (Mongoloid)

ผิวเนื้อของพวกนี้มีสีเหลืองไปจนคล้ำ ใบหน้าแบนกว้างหรือแบน ดวงตากลม สีดำ บ้างมีตาชั้นเดียว บ้างก็สองชั้น มีขนตามตัวน้อยมาก ผมนศีรษะมีสีดำเขียยตรง กลุ่มย่อยของพวกผิวเหลือง ได้แก่

ก. พวกมองโกลอยด์ อยู่แถวทวีปเอเชียตะวันออก เช่น จีน ธิเบต และมองโกเลีย

ข. พวกอินเดียนแดง อยู่แถบทวีปอเมริกาเหนือและใต้

ค. พวกแอสกีโม อยู่แถบเหนือสุดของทวีปอเมริกา รัฐอลาสก้า และตอนเหนือแคนาดา

ง. พวกมาลายัน เช่น พวกมะลายู ชาวไทย และบาห์ลี

(3) มนุษย์ชาติพันธุ์ผิวดำ (Negroid)

ลักษณะของประชากรกลุ่มนี้มีผิวสีน้ำตาลไหม้ บางพวกมีสีน้ำตาลอมเหลือง ไปจนถึงดำคล้ำ มีขนตามตัวน้อยมาก เส้นผมหยิกหยองจนถึงหยิกเป็นก้อนหอย จมูกมักจะกว้างและค่อนข้างแบน ริมฝีปากหนาและปลิ้นออก กระดูกขากรรไกรกางออก ส่วนใบหูเล็ก และรูปร่างยาว โหนกคิ้วยื่นออกมา คางสั้น ได้แก่

ก. พวกแอฟริกัน อาศัยในทวีปแอฟริกา

ข. พวกอาศัยตามเกาะต่าง ๆ ในมหาสมุทรแปซิฟิก เช่น ปาปัวนิวกินี หมู่เกาะมาเลนีเซีย เกาะโซโลมอน

ค. พวกปักมี มีรูปร่างเตี้ย ความสูงของร่างกายต่ำกว่า 140 เซนติเมตร ลงมา หรืออาจเรียกว่าคนแคระ อาศัยอยู่ตามแถบลุ่มน้ำคองโกในทวีปแอฟริกา อีกพวกหนึ่งอยู่ทางแหลมมะลายูและบางเกาะในมหาสมุทรแปซิฟิก

องค์การการศึกษา วิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติได้ จัดประชุมนักมานุษยวิทยาสาขากายภาพขึ้น ที่กรุงปารีสในเดือนมิถุนายน ค.ศ. 1951 และมีการพิจารณาถึงปัญหาต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกันกับชาติพันธุ์ของมนุษย์และลงความเห็นว่า

“...ในทางมานุษยวิทยา คำว่า ชาติพันธุ์ ใช้ในการแบ่งกลุ่มมนุษยชาติ ซึ่งมีลักษณะทางด้านร่างกายแตกต่างกัน ความแตกต่างกันนี้เป็นความแตกต่างขั้นพื้นฐานทางธรรมชาติและสามารถสืบต่อไปยังลูกหลานได้โดยทางพันธุกรรม... การจัดกลุ่มมนุษย์โดยวิธีนี้ นักมานุษยวิทยาได้ใช้กฎเกณฑ์ของการแบ่งโดยทางสัตวศาสตร์ หรืออีกนัยหนึ่งตามนัยแห่งชีวภาพ แต่ต้องขออภัยว่าการแบ่งแยกกลุ่มซึ่งอาศัยชาติพันธุ์เป็นหลักนี้ไม่ใช่เป็นสื่อสำคัญทางมานุษยวิทยามากนัก ทั้งนี้ ลักษณะของความแตกต่างด้านอื่นซึ่งสลับซับซ้อนและมีความหมายในเชิงนิตินัยมากกว่า...”

คนเราไม่ว่าจะมีผิวพรรณแบบไหน ก็ย่อมมีความรู้สึก มีชีวิตจิตใจที่คล้ายคลึงกัน หนึ่งใหญ่คนที่ผิวพรรณเดียวกันย่อมประกอบไปด้วยคนดีและคนเลวควบคู่กันไป คนทุกผิวพรรณอาจมีความรู้ ความฉลาด และความสามารถเท่าเทียมกัน ถ้าหากอยู่ในสภาพแวดล้อมที่คล้ายกัน ข้อความดังนี้มีผลทำให้ลดความนิยมในการยกย่องชาติพันธุ์ของตนสูงกว่าคนที่ผิวพรรณอื่น หรือลัทธิเอธิโนเซนตริซึม (ethnocentrism) ได้

1.5 ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม

สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติมีอิทธิพลสำคัญต่อการดำรงชีวิต การรวมกลุ่มและการประกอบอาชีพของมนุษย์ นักมานุษยวิทยากายภาพได้ศึกษาถึงความสัมพันธ์ระหว่างการวิวัฒนาการของโลกกับแบบแผนของการดำเนินชีวิตของมนุษย์ เพราะความแตกต่างของการดำรงชีพมีความสัมพันธ์กับยุคสมัยของโลก เช่น ลักษณะของการผลิตและการใช้เครื่องมือเครื่องใช้ วิธีการผลิตอาหารและเครื่องบริโภค ตลอดจนสถานที่อยู่อาศัย

ในยุคหินเก่า ซึ่งเป็นยุคของวานรที่มีลักษณะคล้ายกับคนนั้น มีการรู้จักหาเครื่องมือเครื่องใช้เพื่อแบ่งเบาการใช้เฉพาะผลล่าสัตว์ เช่น พยายามหาหรือประดิษฐ์หินที่มีคม และเปลือกหอยเพื่อใช้ตัดสิ่งของ นอกจากนี้ยังใช้พวกท่อนไม้ ก้อนหินเป็นอาวุธ ต่อมาได้ปรับปรุงให้เป็นขวานหรือทำให้เป็นรูปสิ่ว เป็นต้น พวกนี้อาศัยอยู่ตามถ้ำหรือใต้ร่มไม้ใหญ่ พอถึงตอนปลายของยุคหินเก่า มนุษย์วานรรู้จักตัดแปลงเครื่องมือเครื่องใช้ให้ดีขึ้น และยังนำเอาวัสดุอื่น ๆ มาใช้ให้เป็นประโยชน์ เช่น เขากวาง งาช้าง ตลอดจนอวัยวะอื่น ๆ มาทำเป็นเข็มเย็บผ้า เบ็ดตกปลา หอก หลาว ตลอดจนใช้หนังสัตว์เป็นเสื้อผ้า มนุษย์ดังกล่าวยังรู้จักสร้างกระท่อมแบบง่าย ๆ รวมทั้งรู้จักใช้ไฟทำอาหารให้สุกก่อนรับประทาน มีการใช้สัญลักษณ์แทนความรู้สึกนึกคิด และใช้ติดต่อกับผู้อื่น

ในยุคหินใหม่ซึ่งสันนิษฐานว่ายุคนี้เริ่มในราว 5,000 ปีก่อนคริสต์ศักราช มนุษย์ได้อยู่ร่วมกันเป็นกลุ่มตามลุ่มแม่น้ำสายสำคัญ ๆ เช่น แม่น้ำไนล์ แม่น้ำอินดีส แม่น้ำไทกริสและยูเฟรติส และแม่น้ำฮวงโห มนุษย์ยุคนี้รู้จักเก็บสะสมอาหารและเพาะปลูก รู้จักเลี้ยงสัตว์ มีการปลูกบ้านเรือนอาศัย รู้จักประดิษฐ์เรือแพ และสอนม้าให้เป็นพาหนะในการเดินทาง นอกจากนั้น ยังมีการทำเครื่องปั้นดินเผา ปั่นด้ายเพื่อใช้ทำเสื้อผ้า ตลอดจนการทำอาวุธล่าสัตว์

ธรรมชาติของมนุษย์เป็นสัตว์ที่สามารถเรียนรู้ได้ ดังนั้น ความรู้ที่มีการปฏิบัติกันมาในสมัยยุคหินต่าง ๆ ก็ถ่ายทอดไปยังลูกหลาน นอกจากนี้ มีการคิดและประดิษฐ์สิ่งแปลกใหม่มากขึ้น การต่อเติมความรู้และปรับปรุงให้ดีขึ้นกว่าเก่าได้กระทำกันอย่างไม่หยุดยั้งจนกระทั่งถึงปัจจุบัน

2. มานุษยวิทยาวัฒนธรรม

มนุษย์มีความแตกต่างจากสัตว์อื่น ๆ เนื่องจากมนุษย์มี “วัฒนธรรม” นั่นเอง นักมานุษยวิทยาให้ความสนใจและศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้อย่างละเอียด และมีการตั้งสาขาวิชามานุษยวิทยาวัฒนธรรมขึ้น ซึ่งเป็นแขนงวิชาที่มีความสำคัญ และครอบคลุมเนื้อหาอย่างกว้างขวาง

นักมานุษยวิทยาวัฒนธรรมเน้นศึกษาและวิเคราะห์ชนบทรรมนิยม ประเพณี ลักษณะชีวิตและความเป็นอยู่ของมนุษย์ในสังคมต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสังคมดั้งเดิม (Primitive societies)¹ หัวข้อที่นักมานุษยวิทยานิยมศึกษา ได้แก่ เครื่องมือเครื่องใช้หรือวัฒนธรรมทางวัตถุ ลักษณะสภาพทางด้านเศรษฐกิจ องค์กรและกลุ่มต่าง ๆ ของชุมชนชีวิตในครอบครัว สายตระกูลและเครือญาติ กลุ่มที่ไม่เปิดเผย หรือกลุ่มที่ไม่เป็นทางการ รัฐบาลและกฎหมาย ศาสนาและมายาศาสตร์ ศิลปะชนิดต่าง ๆ ตลอดจนชนบทรรมนิยม ประเพณีประเภทอื่น ๆ ความรู้ดังกล่าว จะทำให้ผู้ศึกษาได้ทราบถึงพฤติกรรมทุกประเภทของหมู่มวลมนุษยชาติ ซึ่งเป็นเรื่องที่น่าสนใจและเปรียบเทียบวัฒนธรรมของสังคมต่าง ๆ เพื่อจะทำให้เราเข้าใจวิถีทางการดำรงชีวิตประจำวันของคนในสังคมอื่นที่แตกต่างออกไป และเมื่อเราต้องพบและติดต่อกับคนที่มีวัฒนธรรมที่ไม่เหมือนกัน

2.1 วัฒนธรรมกับความต้องการ

ความต้องการที่ว่านี้ หมายถึง ความจำเป็น (need) ของมนุษย์ที่ต้องการมีการตอบสนอง มิเช่นนั้นร่างกายจะมีชีวิตอยู่ไม่ได้ ปัจจัย 5 เป็นความจำเป็นหลักของมนุษย์จะต้องขวนขวายหา กล่าวคือ อาหาร ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรค และการสืบพันธุ์ นอกจากนี้ความต้องการยังครอบคลุมไปถึงการติดต่อ การอยู่ร่วมกัน และการควบคุมทางสังคมเพื่อให้มีชีวิตอยู่ในสังคมอย่างเป็นความสุข

¹สังคมดั้งเดิม หมายถึง สังคมที่โครงสร้างทางสังคมไม่สลับซับซ้อน มีการใช้เครื่องมือ หรือเทคโนโลยีแบบง่าย ๆ จำนวนคนในสังคมเหล่านี้ไม่มากนัก มีความรู้สึกนึกคิด ชนบทรรมนิยมประเพณีและวัฒนธรรมเดียวกัน การแบ่งงานกันทำมีน้อย ตัวอย่างของสังคมชนิดนี้ เช่น พวกชาวเขา ชาวเกาะ พวกอินเดียนแดง คนพื้นเมืองในออสเตรเลีย เป็นต้น สาเหตุที่นักมานุษยวิทยาให้ความสนใจกลุ่มคนพวกนี้ก็เพราะสามารถศึกษาถึงต้นกำเนิดของวัฒนธรรมนั้น ๆ และสามารถเข้าใจถึงหน้าที่ประโยชน์ของวัฒนธรรมแต่ละประเภทได้ง่าย

ปัจจุบัน สังคมเหล่านี้ได้สูญหายไปเกือบทั้งหมด เนื่องจากความเจริญและวัฒนธรรมอื่น ๆ เข้าไปถึงนักมานุษยวิทยาวัฒนธรรมจึงหันไปสนใจศึกษาสังคมชนบท และแม้กระทั่งสังคมเมืองแทน แต่ก็เน้นการใช้วิธีการทางมานุษยวิทยาเป็นเครื่องมือใช้ศึกษา

กิจกรรมต่าง ๆ ที่มนุษย์กระทำขึ้นเพื่อสนองความต้องการดังกล่าวข้างต้นเป็นวัฒนธรรมของสังคมทุกสังคมที่มีลักษณะพื้นฐานคล้ายคลึงกัน Bronislaw Malinowski นักมานุษยวิทยาผู้มีชื่อเสียงท่านหนึ่งได้กล่าวถึงความสอดคล้องระหว่างความต้องการของมนุษย์กับสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นเพื่อตอบสนองความต้องการนั้น โดยจำแนกเป็นดังนี้

ก. ความต้องการขั้นพื้นฐาน

ความต้องการ	การโต้ตอบทางวัฒนธรรม
1. อาหารเพื่อให้ร่างกายเจริญเติบโต	1. การแสวงหาอาหาร วิธีการทำอาหาร รวมทั้งถัวยขาม และมารยาทการรับประทานอาหาร
2. การสืบพันธุ์	2. ระบบเครือญาติ และวงศ์วาน
3. ที่อยู่อาศัย	3. บ้านเรือน
4. ความปลอดภัย	4. การป้องกันอันตรายนานาชนิด
5. การเคลื่อนไหว	5. กิจกรรมต่าง ๆ และการกีฬา
6. ความอบอุ่นทางกาย	6. เสื้อผ้าและเครื่องนุ่งห่ม
7. สุขอนามัย	7. ยารักษาโรค

ข. ความต้องการที่เกิดตามมา

ความต้องการ	การโต้ตอบทางวัฒนธรรม
1. การถ่ายทอดทางวัฒนธรรม	1. การให้การศึกษา
2. การติดต่อสื่อสาร	2. ภาษา
3. ความพอใจทางด้านวัตถุ	3. ระบบเศรษฐกิจและวัฒนธรรมทางวัตถุ
4. การกระทำกิจกรรมร่วมกัน การอยู่ร่วมกัน	4. ลักษณะผู้นำ ระบบการร่วมมือกัน ระบบการเมือง
5. การควบคุมทางสังคม	5. กฎเกณฑ์ บทลงโทษ และประเพณี

ค. ความต้องการที่จะอยู่ร่วมกัน

ความต้องการ	การโต้ตอบทางวัฒนธรรม
1. ความเชื่อมั่นและความรู้สึกเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน	1. ค่านิยม ศาสนา และนิยายพื้นบ้าน (Mythology)
2. การพักผ่อน และความพอใจในศิลปะและสุนทรียภาพ	2. ศิลปะ สันทนาการ งานเฉลิมฉลอง

หลังจากที่มีการสร้างวัฒนธรรมขึ้นมาแล้ว ต่อมาได้มีการจัดแบบแผนของพฤติกรรมนั้น ๆ อย่างเป็นระบบเพื่อให้คนปฏิบัติตาม และถ่ายทอดไปยังอนุชนรุ่นหลัง ต่อมาอาจกล่าวได้ว่าวัฒนธรรมเป็นเครื่องกำหนดพฤติกรรมของมนุษย์ กล่าวคือ แม้ว่าร่างกายมีความจำเป็นต้องกิน แต่วัฒนธรรมจะกำหนดว่า กินอาหารได้วันละกี่ครั้ง อาหารชนิดไหน และมีวิธีการทำอาหารอย่างไร บางครั้งก็มีข้อห้ามไม่ให้คนกิน เช่น ชาวมุสลิมไม่รับประทานหมู ซึ่งข้อห้ามเหล่านี้มีอิทธิพลมาจากความเชื่อทางศาสนา หรือลัทธิ เป็นต้น

ในด้านเศรษฐกิจ วัฒนธรรมในแต่ละสังคมก็แตกต่างกัน ดังตัวอย่างเช่น ในสังคมชนบทผู้คนทำมาหาเลี้ยงชีพด้วยการเพาะปลูก มีการปลูกข้าวในบริเวณทางเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ญี่ปุ่นและไต้หวัน แต่ในทวีปยุโรปจะปลูกข้าวสาลี ในขณะที่มีการทำไร่เลื่อนลอยบนไหล่เขาบริเวณแถบเส้นศูนย์สูตร ในสังคมอุตสาหกรรมจะมีการผลิตเครื่องอุปโภคบริโภคด้วยเครื่องจักร ในขณะเดียวกันอาชีพอื่น ๆ เช่น ช่างตัดผม ช่างทำรองเท้า หมอ พยาบาล ซึ่งแต่ละอาชีพก็จะมีแบบแผนของกิจกรรมเฉพาะอย่างต่างกันไป

ในสังคมพวคนัวร์ (Nuer) ซึ่งอาศัยอยู่บริเวณเขตพรมแดนของประเทศเอธิโอเปีย มีการปกครองแบบคอมมูน ไม่มีใครเป็นหัวหน้าในการปกครอง ทุกคนมีสิทธิเท่าเทียมกัน ในสังคมไทยสมัยกรุงสุโขทัย เรามีเจ้าปกครองแคว้นต่าง ๆ เช่น แคว้นลานนาไทย แคว้นเขลางนคร แคว้นไชยปราการ ซึ่งแต่ละแคว้นต่างเป็นอิสระต่อกัน การสืบทอดอำนาจของผู้ครองนครเป็นแบบสืบเชื้อสายทางโลหิต หนึ่ง มีการแบ่งคนออกเป็นพวก ๆ เช่น กลุ่มนักรบ กลุ่มพ่อค้า กลุ่มสามัญชน และข้าทาส ในประเทศอินเดียมีการแบ่งกลุ่มคนเป็นวรรณะ ได้แก่ พราหมณ์ ชัตตริยะหรือกษัตริย์ แพศย์ และศูทร ส่วนที่เหลือเป็นพวกนอกวรรณะหรือจัณฑาล จะเห็นได้ว่าวัฒนธรรมได้กำหนดสถานภาพและหน้าที่ของคนในแต่ละสังคมตั้งแต่เกิด อาทิเช่น ลูกของคนธรรมดาสามัญจะมีสิทธิและหน้าที่แตกต่างไปจากลูกของกษัตริย์ ทั้ง ๆ ที่เด็กทั้งสองไร้เดียงสา และในทางสตรีวิทยาเด็กทั้งสองแทบจะไม่มีอะไรต่างกันเลย

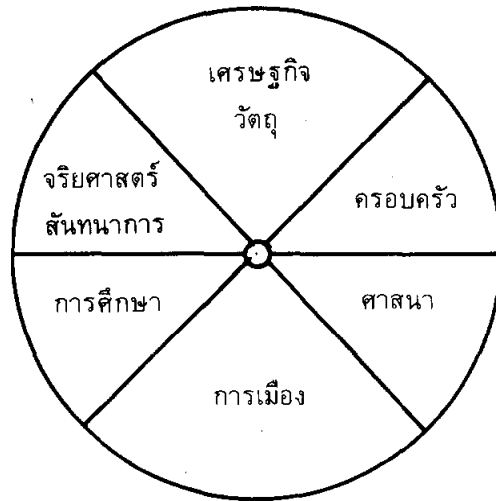
ตัวมนุษย์เกิดและตายไป แต่วัฒนธรรมยังคงอยู่และจะเปลี่ยนแปลงไปตามการบังคับของธรรมชาติ ตามประดิษฐ์กรรมใหม่ ๆ และตามความต้องการภายในและภายนอกของสังคม

2.2 ประเภทของวัฒนธรรม

ในบทที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรม ได้จำแนกประเภทของวัฒนธรรมไว้แล้ว ในที่นี้จะกล่าวถึง การแบ่งประเภทของวัฒนธรรมตามแนวของนักมานุษยวิทยา ซึ่งศาสตราจารย์ Melville J. Herskovits นักมานุษยวิทยาที่มีชื่อเสียงท่านหนึ่ง ได้จำแนกวัฒนธรรมออกเป็น 5 ประเภท คือ

- (1) วัฒนธรรมทางวัตถุ
 - เครื่องมือเครื่องใช้
 - กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจ เช่น เทคโนโลยีในการผลิต
- (2) สถาบันต่าง ๆ ในสังคม
 - องค์กร การจัดระเบียบทางสังคม เช่น กลุ่ม ครอบครัว
 - การศึกษา
 - โครงสร้างทางการเมือง หรือสถาบันทางการเมือง
- (3) มนุษย์กับจักรวาล
 - ระบบความเชื่อ ค่านิยม และศาสนา
 - การควบคุมทางสังคม บรรทัดฐานของสังคม
- (4) จริยศาสตร์
 - ศิลปะแบบพลาสติกและกราฟฟิก ภาพวาด
 - นิทานชาวบ้าน ละคร และสันตนาการประเภทต่าง ๆ
- (5) ภาษา

เฮอร์สโกวิทส์กล่าวว่า โดยปกติแล้ว การศึกษาวัฒนธรรมของสังคมหนึ่งน่าจะศึกษาเป็นส่วนรวม คือศึกษากิจกรรมทั้งหมดที่มนุษย์สร้างขึ้นในสังคมนั้น หรืออาจกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ ถ้าจะวาดภาพลักษณะการดำรงชีวิตอยู่ของคนที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมต่าง ๆ มนุษย์จะอยู่ตรงกลางซึ่งแวดล้อมไปด้วยกิจกรรมสาขาต่าง ๆ วิธีการนี้จะทำให้สามารถเห็นภาพของโครงสร้างสังคมได้ชัดเจนยิ่งขึ้น (ดูแผนภาพประกอบ)

ปัจจุบัน สังคมได้ขยายตัวและเพิ่มความสลับซับซ้อนมากขึ้น เราไม่สามารถจะศึกษาและเข้าใจกลไกของการทำงานของวัฒนธรรมได้ทุกประเภท ดังนั้น นักมานุษยวิทยายุคใหม่ จึงเน้นพิจารณาศึกษาวัฒนธรรมแต่ละประเภทเพื่อจะได้เข้าใจอย่างลึกซึ้ง ในขณะที่เดียวกันก็มิได้ละเลยวัฒนธรรมประเภทอื่นที่มีส่วนเกี่ยวข้องและสัมพันธ์กัน

กล่าวโดยสรุป การจำแนกประเภทของวัฒนธรรม อาจแบ่งแยกออกไปตามทัศนคติที่แตกต่างกันแล้วแต่ความเห็นของแต่ละบุคคล แต่เมื่อพิจารณาถึงเป้าหมายหลักแล้วประเภทของวัฒนธรรมก็คือ การจำแนกพฤติกรรมของมนุษย์ออกเป็นสาขาต่าง ๆ นั่นเอง

2.3 วัฒนธรรมกับการมีชีวิตอยู่ในสังคมของมนุษย์

ดังที่ได้กล่าวแล้วว่า มนุษย์รุ่นหลังเกิดขึ้นและมีชีวิตอยู่ภายใต้วัฒนธรรมที่ได้สร้างสมกันมานาน จึงจำเป็นต้องปฏิบัติตามกฎเกณฑ์และแบบแผนการดำเนินชีวิตที่ถ่ายทอดมาตั้งแต่บรรพบุรุษ อาจกล่าวอีกนัยหนึ่งว่า “วัฒนธรรมสร้างมนุษย์” ดังนั้น การแยกตัวเองอยู่อย่างโดดเดี่ยวและไม่มีโอกาสติดต่อกับผู้อื่นเลย ย่อมไม่สามารถเรียนรู้วัฒนธรรมและไม่สามารถดำเนินชีวิตอยู่ได้ดังเช่นคนปกติธรรมดาทั่วไป หรือมีลักษณะเป็นแบบมนุษย์จนกระทั่งได้มีโอกาสสัมผัสและอาศัยอยู่ร่วมกับคนอื่น จากการศึกษาวิจัยของนักมานุษยวิทยาและจิตวิทยาสังคม ทำให้มีเหตุผลเชื่อได้ว่า คำกล่าวที่ว่า มีมนุษย์คนแรกเกิดขึ้นในโลกเพียงคนเดียวก่อนนั้น น่าจะเชื่อถือไม่ได้ ด้วยเหตุนี้ จึงสันนิษฐานกันว่า เมื่อแรกเริ่มมีสิ่งมีชีวิตประเภทมนุษย์ขึ้นมา น่าจะมีพร้อมกันหลาย ๆ คน ทั้งนี้เพราะความจำเป็นที่มนุษย์จะต้องเกี่ยวข้องกันและกัน

2.4 ปรมาจารย์ทางมานุษยวิทยาวัฒนธรรม

นักมานุษยวิทยาวัฒนธรรมที่มีชื่อเสียง โดยได้สร้างผลงานทั้งที่เป็นงานวิจัยและทฤษฎีสำคัญ ๆ ผลงานเหล่านั้นกลายเป็นแบบฉบับของการศึกษาในสาขาวิชานี้ ทำให้คนรุ่นต่อมาได้ใช้เป็นพื้นฐานและเป็นแนวทางหรือวิธีการเพื่อสืบเสาะหาความรู้ทางด้านวัฒนธรรมของมนุษย์ในสังคมต่าง ๆ ทุกภูมิภาคของโลก ในที่นี้จะขอยกตัวอย่างคนและผลงานมาเสนอไว้พอสังเขปดังนี้

(1) เอ็ดเวิร์ด ไทเลอร์ (Edward B. Taylor)

ไทเลอร์เป็นชาวอังกฤษ มีผลงานการเขียนและงานค้นคว้าวิจัยในทางมานุษยวิทยา วัฒนธรรมมากมาย หนังสือที่เขาเขียนชื่อ *Primitive Culture* (ค.ศ. 1871) ถือได้ว่าเป็นความพยายามในการศึกษาเรื่อง “วัฒนธรรม” ของมนุษย์ที่เป็นระบบและมีความสมบูรณ์ที่สุดเล่มแรกของโลกทีเดียว ไทเลอร์ได้ให้ความเห็นว่า วัฒนธรรมที่มีลักษณะคล้ายคลึงกันในสังคมต่างภูมิภาคของโลกนั้น เป็นผลมาจากภาวะจิตใจของมนุษย์ชาติที่ได้ตอบสนองต่อปัญหาในการดำเนินชีวิตที่คล้ายคลึงกัน ดังนั้น สังคมแต่ละแห่งจึงสร้างวัฒนธรรมที่คล้ายคลึงกันขึ้นมา ในขณะเดียวกัน เขายังได้อธิบายต่อไปอีกว่า สาเหตุสำคัญอีกประการหนึ่งของความคล้ายคลึงกันทางวัฒนธรรม ก็คือ การแพร่กระจายทางวัฒนธรรมจากสังคมหนึ่งไปยังสังคมอีกแห่งหนึ่ง ดังเช่น พิธีกรรมของชาวอียิปต์โบราณจะมีรูปลักษณะคล้ายคลึงกับพิธีกรรมของชาวอินเดียนแดงพื้นเมืองเผ่าแอซเทค (Aztec) ในทวีปอเมริกาใต้ ทั้งนี้เป็นผลมาจากการนำเอารูปแบบและวิธีการสร้างไปจากอียิปต์นั่นเอง อนึ่ง การทอผ้าและการเพาะปลูกก็เป็นอารยธรรมที่เกิดขึ้นและได้รับการพัฒนาในอียิปต์โบราณก่อน จากนั้นก็กระจายไปยังทุกส่วนของโลก

จากแนวความคิดหรือทฤษฎีเรื่อง “การสร้างสรรค์วัฒนธรรมที่คล้ายคลึงกัน” และ “การกระจายทางวัฒนธรรม” ได้รับความสนใจจากนักมานุษยวิทยา รุ่นต่อมาเพื่อพิสูจน์สมมติฐานของทฤษฎีดังกล่าวอย่างกว้างขวาง

(2) ฟรานซ์ โบแอส (Franz Boas)

โบแอสเกิดและได้รับการศึกษาในประเทศเยอรมนี จากนั้นเขาไปทำวิจัยสนาม โดยเข้าไปอาศัยอยู่ร่วมกับชาวเอสกีโมระหว่างปี ค.ศ. 1883-1884 เพื่อพิสูจน์แนวความคิดที่ว่า “สภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์เป็นตัวกำหนดพฤติกรรมของคนในสังคมจริงหรือไม่” ณ ที่นั้น เขากลับพบว่า จริงอยู่ที่สภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์ที่ชาวเอสกีโมอาศัยอยู่มีบทบาท

สำคัญต่อการสร้างวัฒนธรรมขึ้น แต่สภาพแวดล้อมมิได้เป็นเพียงปัจจัยเดียวที่กำหนดพฤติกรรมของพวกเรา ทั้งนี้เพราะมีปัจจัยอื่น เช่น ปัจจัยด้านกฎเกณฑ์ทางประเพณีและประวัติศาสตร์ที่บรรพบุรุษได้สร้างสมมานาน และปัจจัยด้านการติดต่อกับผู้คนที่มาจากภายนอกหรือจากชุมชนอื่น ได้ส่งผลให้เกิดการหล่อหลอมเป็นวัฒนธรรมที่ใช้ในการดำเนินชีวิตของชาวเอสกีโมเผ่าที่เขากำลังศึกษา ซึ่งจะทำให้กลายเป็นวัฒนธรรมที่มีลักษณะแปลกแตกต่างไปจากวัฒนธรรมของคนกลุ่มอื่น

จากการค้นพบระบบการสร้างวัฒนธรรมจากตัวแปรหลายตัวแปรนี้เอง ทำให้โบแอสเกิดข้อสงสัยเกี่ยวกับการตั้ง “กฎสากล” ที่นักมานุษยวิทยาหลายคนได้เสนอไว้ อาทิ เช่น ทฤษฎีวิวัฒนาการ (ซึ่งกล่าวว่า วัฒนธรรมของสังคมทุกสังคมจะต้องผ่านขั้นตอนของการพัฒนาจากการเป็นสังคมป่าเถื่อน มาเป็นสังคมด้อยพัฒนา และจะวิวัฒนาการกลายเป็นสังคมที่มีอารยธรรมชั้นสูง) และทฤษฎีการกระจายทางวัฒนธรรม (ซึ่งเห็นว่า วัฒนธรรมที่มีลักษณะคล้ายคลึงกันของสังคมต่าง ๆ ของโลกนั้น เป็นผลมาจากการแพร่กระจายจากสังคมหนึ่งไปยังสังคมอีกแห่งหนึ่ง) เป็นต้น กฎสากลดังที่กล่าวถึงนี้ได้รับการนำไปใช้เป็นกรอบในการศึกษาและมีการอธิบายวัฒนธรรมของแต่ละสังคมให้เป็นไปตามกฎที่ตั้งขึ้นนั้น ๆ

แต่เมื่อโบแอสได้ค้นพบถึงการก่อตัวของวัฒนธรรมอันเป็นผลมาจากปัจจัยที่หลากหลาย โดยไม่อาจจะยึดถือเพียงทฤษฎีใดและกฎสากลใดเป็นเกณฑ์กำหนดความเป็นมาของวัฒนธรรม ทำให้โบแอสเรียกร้องต่อวงวิชาการในยุคนั้นว่า “สิ่งที่นักมานุษยวิทยาควรจะทำก็คือ การออกไปจดบันทึกปรากฏการณ์จริงเกี่ยวกับวัฒนธรรมของแต่ละสังคมให้ละเอียดทุกแง่ทุกมุม โดยเน้นศึกษาถึงรูปแบบและแบบแผนของวัฒนธรรมเหล่านั้น “แทนที่จะยึดถือทฤษฎีที่มีอยู่มาเป็นกรอบในการศึกษาก่อนที่จะออกไปดูข้อเท็จจริงจากสังคมจริง ๆ

จะเห็นได้ว่า โบแอสได้เรียกร้องให้นักมานุษยวิทยาวัฒนธรรมทำหน้าที่เป็นเพียง “นักชาติพันธุ์วรรณา” โดยให้ความสนใจในการสร้างเครื่องมือการวิจัยเพื่อนำไปใช้ในการเก็บข้อมูลเกี่ยวกับวัฒนธรรมให้มีประสิทธิภาพสูงสุดและให้ปลอดจากการนำ “อคติ” มาใช้ในการเก็บข้อมูลอันเป็นผลเนื่องมาจากการยึดถือทฤษฎีและกฎสากล

เมื่อโบแอสดำรงตำแหน่งเป็นอาจารย์สอนวิชามานุษยวิทยาของมหาวิทยาลัยในสหรัฐฯ เขาก็ได้พำนักสอนลูกศิษย์ให้ทำหน้าที่เสมือนเป็น “กล้องถ่ายภาพ” ในการจับภาพวัฒนธรรมของสังคมแต่ละสังคม นอกจากนี้ เขาได้ย้ำว่า นักมานุษยวิทยาควรจะเรียนรู้

ภาษาพื้นเมืองของกลุ่มคนที่ต้องการไปศึกษาเพื่อจะได้รับความรู้จากสังคมนั้น ๆ อย่างละเอียด ลึกซึ้ง อนึ่ง โบแอสยังเน้น “การศึกษาเปรียบเทียบ” ระหว่างวัฒนธรรมของสังคมต่าง ๆ เพื่อดูถึงประวัติศาสตร์การพัฒนากว่าที่จะเป็นไปในรูปลักษณะใดและมีทิศทางไปในแนว ไหนบ้าง

(3) โบรมิสลอร์ มาลินอฟสกี (Bronislaw Malinowski)

เป็นชาวโปแลนด์ แต่ได้รับการศึกษาวิชามานุษยวิทยาที่ประเทศอังกฤษ จากนั้นเขาเดินทางออกไปศึกษาด้วยการไปใช้ชีวิตอยู่ร่วมกับชาวเกาะโทรเบเรียน ในหมู่เกาะ ทะเลใต้ ระหว่างปี ค.ศ. 1915-1918 เพื่อศึกษาวัฒนธรรมของสังคมแห่งนั้น แม้ว่าวิธีการ ศึกษาของเขาจะคล้ายคลึงของโบแอสก็ตาม แต่เป้าหมายของการวิจัยของเขาแตกต่างจาก ของโบแอส กล่าวคือ แทนที่จะสืบสาวราวเรื่องของการพัฒนาวัฒนธรรม แต่เขากลับค้นพบ ว่า วัฒนธรรมทุกประเภทของชาวเกาะต่างทำหน้าที่ในการตอบสนองความต้องการของ สมาชิกของสังคมนั้น ๆ ทำให้เขาได้สร้างทฤษฎีหน้าที่ประโยชน์นิยม (Functionalism) ขึ้น เพื่ออธิบายว่า “วัฒนธรรมของสังคมจะได้รับการสร้างขึ้นอย่างมีระบบและเป็นเหตุเป็นผล เพื่อทำหน้าที่ในการตอบสนองความต้องการของสมาชิกในสังคม ทั้งที่เป็นความต้องการทาง ชีวิตและความต้องการทางสังคม ทั้งนี้ทั้งนั้น ก็เพื่อสามารถรักษาเสถียรภาพ ดุลยภาพ และสร้างความผูกพันภายในสังคมอย่างดีที่สุด”

(4) อัลเฟรด เรดคลิฟ-บราวน์ (Alfred R. Radcliffe - Brown)

เรดคลิฟ-บราวน์ เกิดและได้รับการศึกษาในประเทศอังกฤษ จากนั้นได้ ออกไปทำการศึกษาวิจัยชาวเกาะอันดามันระหว่างปี ค.ศ. 1906-1908 และในช่วงปี ค.ศ. 1910-1912 เขาไปทำวิจัยชาวพื้นเมืองทวีปออสเตรเลีย หลังจากนั้น เรดคลิฟ-บราวน์ทำ หน้าที่เป็นอาจารย์สอนวิชามานุษยวิทยาตามมหาวิทยาลัยหลายแห่งทั่วโลก

เรดคลิฟ-บราวน์เรียกตัวเขาเองว่าเป็นนักทฤษฎีหน้าที่ประโยชน์นิยม ดังเช่น มาลินอฟสกี แต่ความสนใจของเขายังได้เน้นถึงความสำคัญของ “โครงสร้างทางสังคม” ควบคู่ไปด้วย โดยเขาอธิบายว่า โครงสร้างทางสังคมก็คือสายใยแห่งความสัมพันธ์ของคน ในสังคมซึ่งแยกการกระทำต่อกันทางสังคมออกเป็นหมวดหมู่ตามกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกัน ดัง เช่น กิจกรรมในหมวดเศรษฐกิจ การเมือง ครอบครัว ศาสนา และสันตนาการ ความสัมพันธ์ในกลุ่มกิจกรรมแต่ละประเภทนี้เรียกได้ว่าเป็นสถาบันทางสังคม ซึ่งสถาบันเหล่านี้

จะมีความเกี่ยวข้องกันและกัน อันหมายถึงการประกอบกันขึ้นเป็นโครงสร้างสังคม องค์ประกอบในโครงสร้างของสังคมนี้เองที่เป็นวัฒนธรรมที่จะทำหน้าที่ตอบสนองความต้องการของสมาชิกสังคมนั้น ๆ

ดังนั้น ชื่อเสียงของเรดคลิฟ-บราวน์ จึงได้รับการยอมรับในนามของผู้ก่อตั้งทฤษฎีโครงสร้าง-หน้าที่ประโยชน์นิยม (Structural-Functionalism)

(5) **รูธ เบนเนดิกท์ (Ruth Benedict)** และ **มาร์กาเรท มีด (Margaret Mead)**

เบนเนดิกท์และมีดเป็นนักมานุษยวิทยาหญิงชาวอเมริกันที่มีชื่อเสียงมาก เบนเนดิกท์เป็นศิษย์ของโบแอส โดยโบแอสได้ถ่ายทอดความรู้ด้วยการชี้แนะว่า พฤติกรรมของสมาชิกของสังคมจะตกอยู่ภายใต้แรงกดดันทางวัฒนธรรมที่พวกเขาอาศัยอยู่ ด้วยเหตุนี้ เบนเนดิกท์จึงได้ใช้คำแนะนำของโบแอสเป็นแนวทางในการศึกษาเปรียบเทียบวัฒนธรรมของชาวอินเดียนแดง 3 เผ่า คือ เผ่าพิวโบล โดบู และควาคิตอล และพิมพ์ผลงานในหนังสือชื่อ *Patterns of Culture* (ค.ศ. 1934) ข้อสรุปของผลการศึกษาครั้งนี้ก็คือ ความแตกต่างในด้านค่านิยมและการมองโลกนั้นมีส่วนสำคัญในการก่อรูปแบบทางวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะของชาวอินเดียนแดงแต่ละเผ่า สาเหตุที่เป็นเช่นนี้ก็เพราะว่า เด็ก ๆ ของเผ่าควาคิตอลจะได้รับประสบการณ์และจะตั้งเป้าหมายในการดำรงชีวิตที่แตกต่างไปจากเด็ก ๆ ของเผ่าพิวโบล และเผ่าโดบู ดังนั้น กระบวนการของการอบรมสั่งสอนตั้งแต่เยาว์วัยจะยังผลให้แบบแผนของวัฒนธรรมของคนในแต่ละสังคมแตกต่างกันออกไป

ในขณะเดียวกัน มาร์กาเรท มีดได้ออกไปศึกษาชีวิตของเด็กสาวในเกาะซามัว แแถบทะเลใต้ เธอได้ข้อสรุปว่า เด็กสาวชาวเกาะซามัวมีแรงกดดันในการดำเนินชีวิตในช่วงนี้ น้อยกว่าเด็กสาวชาวอเมริกัน ทั้งนี้เป็นผลมาจากลักษณะสังคมวัฒนธรรมของชาวเกาะมีความสลับซับซ้อนน้อยกว่าสังคมอเมริกัน อนึ่ง การเน้นการแข่งขันและการย้ำถึงความสำเร็จในชีวิตของสังคมอเมริกันมีสูงกว่า จึงกดดันให้เด็กสาวต้องต่อสู้ชีวิตมากกว่า

การศึกษาของนักมานุษยวิทยาหญิงทั้งสองคนนี้ ถือได้ว่าเป็นแบบอย่างของการศึกษา ในแง่วัฒนธรรมกับการสร้างบุคลิกภาพ โดยให้ความสำคัญต่อกฎระเบียบทางวัฒนธรรมว่าเป็นปัจจัยหลักในการปรุงแต่งบุคลิกภาพของคนในแต่ละสังคม

(6) **โคลีออต เลวี-สตรอสส์ (Claude Levi-Strauss)**

เลวี-สตรอสส์ เป็นนักมานุษยวิทยาชาวฝรั่งเศสที่มีชื่อเสียงมากที่สุดบนภาค

พื้นยุโรปในยุคปัจจุบัน เขาได้เสนอทฤษฎีมานุษยวิทยาโครงสร้างไว้ในหนังสือชื่อ Structural Anthropology (ค.ศ. 1963) ไว้อย่างน่าสนใจยิ่ง อย่างไรก็ตาม ทฤษฎีของเขาแตกต่างจากทฤษฎีโครงสร้าง-หน้าที่-ประโยชน์นิยมของเรดคลิฟ-บราวน์อย่างสิ้นเชิง ทั้งนี้เพราะ เลวี-สตรอซส์ ย้ำถึงการศึกษารัฐกำเนิดของวัฒนธรรมและวัฒนธรรมที่แสดงออกมาในรูปพิธีกรรม ศิลปะ และแนวทางในการดำเนินชีวิตประจำวันในสังคม ซึ่งเขาได้สรุปว่า วัฒนธรรมที่ปรากฏออกมาในรูปแบบต่าง ๆ เหล่านี้เป็นภาพสะท้อนของโครงสร้างทางจิตของมนุษย์นั่นเอง

อาจกล่าวได้ว่า เลวี-สตรอซส์สนใจศึกษาวัฒนธรรมในเชิงจิตวิทยามากกว่าในเชิงสังคมวิทยา เพราะจากการวิเคราะห์ทาง “จิต” ของมนุษย์นี้ เขาได้ให้ข้อคิดว่า ไม่ว่าจะอาศัยอยู่ในสังคมชนิดใด ไม่ว่าจะเป็สังคมป่าเถื่อน หรือสังคมที่เจริญแล้วก็ตาม “จิต” จะสร้างระบบโครงสร้างในการจำแนกแจกแจงวัฒนธรรมออกเป็นหมวดหมู่ รวมทั้งให้ชื่อและความหมายแก่สรรพสิ่งที่คล้ายคลึงกัน ทั้งที่เป็นชื่อสัตว์ พืช และการจัดลำดับชื่อของสายเครือญาติอย่างเป็นเหตุเป็นผล และเหมาะสมกับสภาพแวดล้อมที่ล้อมรอบตัว อาทิเช่น คนในสังคมทุกสังคมจะจำแนกขวออกจากชาย ต่ำ-สูง หนาว-อบอุ่น พื้นพิภพ-ท้องฟ้า เหนือ-ใต้ และขาว-ดำ เป็นต้น พร้อม ๆ กันนี้ก็จะจำแนกความหมายด้วย กล่าวคือ ขวจะมีอำนาจและดีกว่าชาย สัตว์ป่าย่อมดุร้ายและเป็นอันตรายกว่าสัตว์บ้าน

แนวการอธิบายดังนี้ เป็นความพยายามที่จะอธิบายโครงสร้างทางจิตของมนุษย์และถือว่าเป็นรากฐานสำคัญในการกำหนดพฤติกรรมหรือวัฒนธรรมของมนุษย์ ซึ่งขบวนการทางจิตที่กล่าวถึงนี้จะมีลักษณะคล้ายคลึงกันในทุกสังคม โดยจะสะท้อนให้เห็นถึงโครงสร้างในด้านความคิดร่วมกันของมวลมนุษยชาติ ด้วยเหตุนี้ เลวี-สตรอซส์ จึงเชื่อว่านักมานุษยวิทยาสามารถศึกษาโครงสร้างทางจิตจากรูปลักษณะทางวัฒนธรรมที่มนุษย์สร้างขึ้นได้

2.5 วิธีการศึกษาสังคมโดยใช้เทคนิคทางมานุษยวิทยาวัฒนธรรม

ตามปกตินักมานุษยวิทยาสนใจศึกษาสังคมเล็ก ๆ และที่ตั้งอยู่ห่างไกลอารยธรรมที่เจริญ วิธีการศึกษามักจะนิยมศึกษาเฉพาะกรณีหรือรายกรณี (case study) ของแต่ละสังคม โดยเลือกสังคมที่ต้องการศึกษาแล้วเข้าไปอาศัยอยู่ในสังคมนั้นระยะเวลาหนึ่งด้วยตัวเอง หรือที่เรียกว่า “การศึกษางานสนาม” (fieldwork) ในการศึกษางานสนามนั้น นักมานุษย-

วิทยาไม่มีอำนาจที่จะเข้าควบคุมสถานการณ์ ดังนั้น จึงต้องใช้เครื่องมือในการทดสอบแบบ
เฝ้าสังเกต (observation) การตีความหมาย (interpretation) และการเปรียบเทียบ (comparison)

นักมานุษยวิทยาจะต้องทำการทดสอบโดยมีทฤษฎีทางสังคมและวัฒนธรรม
อยู่ในใจก่อน ไม่มีใครที่สามารถทำการศึกษาสังคมและวัฒนธรรมโดยที่ไม่รู้ว่าตนกำลังทำ
อะไร การวางแผนการวิจัยนั้นนักมานุษยวิทยาจะต้องมีโครงร่างของการวิจัย ตั้งปัญหาถาม
ตัวเองก่อนหรืออีกนัยหนึ่งต้องตั้งสมมติฐานแล้ววางรายละเอียดของการวิจัยว่าจะไปศึกษาที่
ไหน เคยมีคนเคยไปศึกษาก่อนหรือไม่รวมทั้งต้องศึกษาประวัติของสังคมความคิดความเชื่อ
และอื่น ๆ จากนั้นก็ทำการพิสูจน์สมมติฐานที่ตั้งขึ้น คำถามต่าง ๆ นักมานุษยวิทยาจะต้องมี
อยู่ในใจตลอดเวลา เมื่อพบเห็นสิ่งใดต้องรีบจดบันทึกไว้ (fieldnote) หนึ่ง ตลอดระยะเวลาที่
เขาอาศัยอยู่ในสังคม หลักฐานต่าง ๆ ที่จะหาได้นั้น ต้องอาศัยการสอบถาม สังเกต ตีความ
และเปรียบเทียบ มิฉะนั้นเขาเองหรือใช้สามัญสำนึกของตนเองว่าน่าจะเป็นเช่นนั้นเช่นนั้น

การเข้าไปอยู่ในสนาม เพื่อให้รู้สภาพและลักษณะทั้งทางภูมิศาสตร์และสังคม
หากนักมานุษยวิทยาไม่เคยเข้าไปในสังคมนั้น แต่บรรยายสิ่งที่ตนต้องการศึกษาไปตามความ
รู้สึกนึกคิดเอง เราเรียกนักมานุษยวิทยาชนิดนี้ว่า “นักมานุษยวิทยานั่งโต๊ะ” (armchair an-
thropologist) ดังนั้น การศึกษาแบบมีส่วนร่วม (participant observation) เป็นการเข้าไปสังเกต
พฤติกรรมที่แท้จริงว่าคนในสังคมมีความสัมพันธ์อย่างไรต่อกัน ทั้งนี้เป็นเพราะการแสดง
พฤติกรรมของคนในกิจกรรมสาขาต่าง ๆ นั้น ความหมายของพฤติกรรมที่แท้จริงอาจซ่อนเร้น
เช่น การที่คนร้องเพลง อาจมีได้หมายถึงการแสดงความเพลิดเพลินเท่านั้น แต่อาจมีความหมาย
บ่งบอกถึงลักษณะสภาพสังคมที่แห้งแล้งและก่อให้เกิดความคับแค้นใจ หรืออาจบ่งบอกถึง
ความเบื่อกวนที่ฝนฟ้าตกต้องตามฤดูกาล

ดังนั้น เมื่อนักมานุษยวิทยาพบเห็นสิ่งใดในสังคมที่เขากำลังศึกษา จะต้องไม่
พยายามเดา แต่จะสืบหาประวัติ ความหมาย และหน้าที่ประโยชน์ของวัตถุสิ่งนั้นต่อคนใน
สังคม เช่น คำพูดที่ว่า “พูดไปสองไพเบี้ย นิ่งเสียตำลึงทอง” คำกล่าวดังนี้แสดงถึงลักษณะ
ของค่านิยมของคนที่ไม่อยากแสดงปมเด่นให้คนอื่นเห็น เพราะเกรงว่าคนอื่นจะหมั่นไส้และ
รังเกียจเอาได้ ส่วนคำว่าเบี้ยน่าจะหมายถึงอะไรสักอย่างหนึ่งในสังคม แม้ปัจจุบันจะไม่มี
ใช้แล้วก็ตาม การสืบสาวหาเรื่องราวเกี่ยวกับเบี้ยจึงน่าจะดำเนินการ ซึ่งจะทำให้เราทราบ
ประวัติของคำนี้และหน้าที่ประโยชน์ต่อสังคมนั้น ๆ

ปัจจุบันเมื่อสังคมดั้งเดิมได้เปลี่ยนแปลงไป การศึกษาสังคมชนบทและสังคมเมืองก็เป็นวัตถุติบ สำหรับนักมานุษยวิทยาที่จะทำการศึกษา โดยได้ปรับปรุงเทคนิคในการหาข้อมูล เช่น การออกแบบสอบถาม (questionnaire) และการสุ่มตัวอย่าง (sampling) อย่างไรก็ตาม นักมานุษยวิทยาก็ยังคงรักษาเอกลักษณ์ของเทคนิคการศึกษาดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้นอยู่

นับตั้งแต่เริ่มแรกมาจนกระทั่งถึงปัจจุบัน นักมานุษยวิทยาได้ออกไปศึกษาสังคมต่าง ๆ ทั่วโลก ทั้งสังคมดั้งเดิม สังคมเผ่า สังคมชาวเกาะ สังคมของชนพื้นเมืองดั้งเดิม สังคมชนบท สังคมพวกร่อนเร่พเนจร (nomads) ซึ่งต้องเดินทางตามสัตว์เลี้ยง เช่น วัว ไปตามสถานที่ต่าง ๆ ตลอดทั้งปี สังคมชาวเขาที่อาศัยอยู่ในแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และทำไร่เลื่อนลอย และแม้แต่สังคมเมืองที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน รายงานที่นักมานุษยวิทยาได้เสนอมีอยู่มากมาย นับเป็นจำนวนพัน ๆ สังคม

ในปี ค.ศ. 1937 นักมานุษยวิทยาชาวอเมริกันผู้หนึ่งชื่อ George Peter Murdock ได้นำเอาสังคมที่มีผู้ไปศึกษาและเขียนเป็นรายงานแล้วมาศึกษาเปรียบเทียบ (cross-cultural study) โครงการนี้ได้จัดทำขึ้นโดยสถาบันวิจัยความสัมพันธ์ระหว่างมนุษยชาติ แห่งมหาวิทยาลัยเยลส์ โดยรวบรวมเอาเรื่องราวประวัติข้อมูลทางภูมิศาสตร์ทางสังคมและวัฒนธรรม จำนวน 150 สังคม เพื่อนำมาแยกประเภทและจัดเป็นหมวดหมู่

ต่อมาในปี ค.ศ. 1941 การวิเคราะห์ข้อมูลได้กระทำอย่างละเอียดเพิ่มเติมจากครั้งแรก โดยได้นำเอาลักษณะทางด้านครอบครัว เครือญาติ สายตระกูล กลุ่มเพื่อนบ้าน ลักษณะพฤติกรรมของการแต่งงานและความประพฤติของสมาชิกสังคมแต่ละเพศ รวมทั้งเพิ่มจำนวนสังคมเป็น 250 สังคมจากทั่วโลก ในการวิเคราะห์ครั้งนี้ได้มีการจัดประเภทและแบ่งหมวดหมู่ของวัฒนธรรม ดังนี้

- รูปแบบและลักษณะการรวมตัวของครอบครัว
- กลุ่มญาติทางสายเลือด
- สายตระกูล
- รูปแบบของชุมชน
- การวิเคราะห์เกี่ยวกับเครือญาติ
- การเรียกชื่อญาติ
- การวิวัฒนาการทางด้านการจัดระเบียบทางสังคม

- การวางแผนและกฎเกณฑ์ระหว่างเพศ
- รูปแบบและข้อห้ามเกี่ยวกับการแต่งงาน
- ระเบียบประเพณีเกี่ยวกับความสัมพันธ์ทางเพศ

จากการศึกษาเปรียบเทียบสังคมต่าง ๆ ทั่วโลกนี้ ทำให้เราารู้เรื่องราวของชุมชนต่าง ๆ มากขึ้น และสามารถเปรียบเทียบได้ว่า บริเวณวัฒนธรรมแต่ละแห่งมีลักษณะเป็นอย่างไร มีความเหมือนหรือแตกต่างกันมากน้อยเพียงไร ข้อมูลเหล่านี้ได้ช่วยให้ นักมานุษยวิทยา รุ่นต่อมามีหูตากว้างขวางขึ้นอีกมาก

ที่กล่าวมาข้างต้น เป็นการพิจารณาถึงเนื้อหาสาระของสาขาวิชามานุษยวิทยา วัฒนธรรมอย่างกว้าง ๆ พอสังเขป ต่อไปนี้จะกล่าวถึงขอบเขตของวิชาโบราณคดี มานุษยวิทยาภาษาศาสตร์ ชาดิวงศ์วิทยา ชาดิพรรณวรรณา และมานุษยวิทยาสังคม ซึ่งได้รับการจัดให้อยู่ในสาขาของวิชามานุษยวิทยาวัฒนธรรม

ก. วิชาโบราณคดีก่อนประวัติศาสตร์

ตามปกติโบราณคดีเป็นวิชาที่ศึกษาถึงวัฒนธรรมที่เด่น มีความสำคัญ และเป็นสัญลักษณ์ของสังคมโบราณที่ถือว่าเจริญแล้ว ส่วนโบราณคดีก่อนประวัติศาสตร์เป็นการศึกษาวัฒนธรรมของคนก่อนประวัติศาสตร์ สังคมเหล่านี้มีอยู่ก่อนที่จะมีภาษาเขียน เช่น สังคมในเมโสโปเตเมีย อียิปต์โบราณ และชาวพื้นเมืองในกัวเตมาลา เป็นต้น นักโบราณคดีได้เสาะแสวงหาซากโครงกระดูกและวัตถุที่หลงเหลือในอดีตที่ขุดค้นพบ เช่น ถ้วยชาม หม้อไห เครื่องประดับ ซากสิ่งก่อสร้าง ตลอดจนเครื่องมือที่ใช้ในอดีตกาลมาศึกษาเพื่อจุดประสงค์ที่จะเข้าใจเรื่องราวของชุมชนที่เป็นเจ้าของวัตถุเหล่านั้น ในประเทศไทยได้มีการขุดค้นพบซากสิ่งก่อสร้าง เช่น ที่หมู่บ้านโคกวัด หมู่บ้านสระมะเขือ ในตำบลโคกปี่ อำเภอกอกปี่ จังหวัดปราจีนบุรี และหมู่บ้านเชียง ในจังหวัดอุดรธานี ภาคอีสาน เป็นต้น

นักโบราณคดีจึงมีความสัมพันธ์กับนักประวัติศาสตร์ นักมานุษยวิทยา กายภาพ และนักมานุษยวิทยาวัฒนธรรม เพื่อจะใช้ความรู้ความสามารถร่วมกันในอันที่จะปะติดปะต่อความรู้เกี่ยวกับเรื่องราวของการดำรงชีวิตของคนยุคต่าง ๆ ก่อนประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรมของพวกเขา อย่างไรก็ตาม การค้นพบของนักโบราณคดีเท่าที่ผ่านมาสามารถค้นหาวรรณกรรมของคนในสังคมย้อนหลังไปได้เพียง 5,000 ปีมาแล้วเท่านั้น ดังนั้น ในปัจจุบันนักโบราณคดีจึงต้องพยายามค้นหาคำตอบต่าง ๆ ต่อไปอย่างไม่หยุดยั้ง

ข. วิชามานุษยวิทยาภาษาศาสตร์

แม้ว่าสัตว์อื่น ๆ สามารถจะเปล่งเสียงเพื่อติดต่อระหว่างกันได้ก็ตาม แต่สัตว์เหล่านั้นไม่มีอวัยวะที่จะดัดแปลงเสียงให้มีความหมายเป็นสัญลักษณ์ ดังเช่น พวกโฮโมเซเปียนได้ ดังนั้น ภาษาจึงมีความสำคัญในการถ่ายทอดวัฒนธรรมจากคนรุ่นหนึ่งไปยังอีกรุ่นหนึ่ง ทำให้มนุษย์สามารถรู้เรื่องราวในอดีต และสามารถทำนายหรือวางโครงการต่าง ๆ ไปถึงอนาคตด้วย

นักภาษาศาสตร์ไม่ใช่นักมานุษยวิทยาทั้งหมด คงมีเฉพาะนักมานุษยวิทยาบางคนหรือบางกลุ่มที่สนใจศึกษาภาษา นักมานุษยวิทยาภาษาศาสตร์ได้เน้นศึกษาถึงหนทางหรือวิธีการ ซึ่งผู้พูดของแต่ละภาษาจำแนกสถานการณ์และให้ความหมายของคำในสถานการณ์นั้น ๆ นักมานุษยวิทยาศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างภาษากับส่วนอื่น ๆ ของวัฒนธรรม เช่น ภาษาบ่งแสดงถึงสถานภาพ หรือชนชั้นของคนในสังคม โดยแสดงออกด้วยการมีราชาศัพท์ การใช้สรรพนามว่า ท่าน กระผม ผม ฉัน เธอ กู มึง ข้า และเอ็ง ตลอดจนศัพท์สำนวนที่แสดงถึงการเปลี่ยนแปลงในสังคม เช่น จิกโก้ ฮิปปี ขวา-ซ้าย เหนือ-ใต้ (ประเทศที่ร่ำรวย-ประเทศที่ยากจน) เป็นปลื้ม ซึ่ง เว่อ เป็นต้น

ค. วิชาชาติวงศ์วิทยา

ชาติวงศ์วิทยาศึกษาวัฒนธรรม โดยเปรียบเทียบวัฒนธรรมของสังคมต่าง ๆ ว่าเหมือนหรือแตกต่างกันอย่างไร ในความพยายามค้นหาสาเหตุแห่งปรากฏการณ์เช่นว่านั้น เพื่อที่จะหาข้อสรุปหรือทฤษฎีสากลทางวัฒนธรรม เช่น ในโลกนี้มีวัฒนธรรมของสังคมใดที่แบ่งสายเครือญาติโดยสายโลหิต ด้วยการนับญาติจาก

- การนับญาติเฉพาะฝ่ายพ่อ (ยึดสายโลหิตของฝ่ายชายเป็นหลัก)
- การนับญาติเฉพาะฝ่ายแม่ (ยึดสายโลหิตของฝ่ายหญิงเป็นหลัก)
- การนับญาติทั้งฝ่ายพ่อและแม่ (ยึดสายโลหิตทั้งจากฝ่ายชายและฝ่ายหญิง)

วิชาชาติวงศ์วิทยาเกี่ยวข้องกับมานุษยวิทยาวัฒนธรรมมาก จนนักวิชาการบางคนถึงกับกล่าวว่าชาติวงศ์วิทยาก็คือมานุษยวิทยาวัฒนธรรมนั่นเอง (Barnouw/b: 1978, p.8)

อีกสาขาวิชาหนึ่งก็คือ วิชาชาติพรรณวรรณา เป็นวิชาที่ศึกษาวัฒนธรรมของสังคมใดสังคมหนึ่งโดยเฉพาะ โดยศึกษาลึกลงถึงรายละเอียดทุกสิ่งทุกอย่างในวัฒนธรรมนั้น ๆ เช่น การศึกษาวัฒนธรรมกับบุคลิกภาพของชาวนาไทยโดยเฮอร์เบอร์ท ฟิลลิป ที่

หมู่บ้านบางซัน เขตมีนบุรี การศึกษาวัฒนธรรมของชาวเกาะโทรเบียนในมหาสมุทรแปซิฟิก ของศาสตราจารย์มาลินอฟสกี (B. Malinowski) และการศึกษาวัฒนธรรมของชาวเกาะโทโกเปีย ในมหาสมุทรแปซิฟิกของศาสตราจารย์เฟิร์ธ (Raymond Firth) เป็นต้น

ง. วิชามานุษยวิทยาสังคม

ประเทศในยุโรปโดยเฉพาะ อังกฤษ ฝรั่งเศส และเยอรมนี นิยมศึกษาวิชา มานุษยวิทยา สังคมนี้มากกว่าสาขาวิชามานุษยวิทยาประเภทอื่น ๆ ทั้งหมด จนแทบจะกล่าว ได้ว่ามานุษยวิทยาสังคม คือ สาขาวิชามานุษยวิทยานั้นเอง ศาสตราจารย์ผู้มีชื่อเสียง เช่น A.R. Radcliffe-Brown, Claude Levi-Strauss, E.E. Evans-Pritchard, B. Malinowski และ Lucy Mair ล้วนแต่เป็นนักมานุษยสังคม ซึ่งนักมานุษยวิทยาวัฒนธรรม (คำหลังนี้ใช้อย่างแพร่หลายใน สหรัฐอเมริกา) อ้างว่าเป็นกลุ่มพวกของเขาด้วย

มานุษยวิทยาสังคมสนใจศึกษาโครงสร้างของสังคมและแบบแผนของการอยู่ ร่วมกันของสมาชิกในสังคม นักมานุษยวิทยาสังคมกล่าวว่า ลักษณะของวิชานี้เป็นเหมือน สังคมวิทยาจุลภาค ซึ่งสนใจศึกษาสังคมที่ไม่ใช่สังคมยุโรปและอเมริกาหรือสังคมตะวันตก เช่น สังคมในทวีปเอเชีย แอฟริกา ลาตินอเมริกาและอเมริกาใต้ เป็นต้น หัวข้อใหญ่ที่นัก มานุษยวิทยาให้ความสนใจศึกษา คือ

- โครงสร้างทางด้านการเมืองในระดับท้องถิ่น เช่น การเมืองในสังคมชวา
- โครงสร้างทางด้านเศรษฐกิจในชุมชนเล็ก ๆ หรือเศรษฐกิจระดับหมู่บ้าน
- เครือญาติและวงศ์วาน และ
- ศาสนากับมายาศาสตร์ (religion and magic) เป็นต้น

กล่าวโดยสรุป การศึกษามานุษยวิทยาทุกสาขาต่างมีความประสงค์ที่จะ ทำให้เกิดความเข้าใจในเรื่องราวของหมู่มนุษยชาติทั้งหมด ให้รู้และเข้าใจขนบธรรมเนียม ประเพณี และวัฒนธรรมของทุกชาติทุกสังคม เพื่อประโยชน์ในการติดต่อและอาศัยอยู่ ร่วมกันด้วยสันติสุข ด้วยเหตุนี้ จึงมีผู้นำเอาวิชามานุษยวิทยาไปประยุกต์เพื่อใช้ศึกษาปัญหา ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น และช่วยในการพัฒนาประเทศดังเช่น

- การสาธารณสุข และการรักษาพยาบาล
- การขจัดการแบ่งผิว และความสัมพันธ์ระหว่างมนุษยชาติ
- ความด้อยพัฒนา และการวางแผนเพื่อพัฒนาประเทศ

- แหล่งเสื่อมโทรม และการแก้ไข
- การพัฒนาชุมชน
- โสภณี ยุวอาชญากร และอาชญากรรม
- ความสัมพันธ์ของคณงานในโรงงานอุตสาหกรรม เป็นต้น

บรรณานุกรม

ดำรงต์ ฐานดี 2520 *มานุษยวิทยาสังคมและวัฒนธรรม* กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

ดำรงต์ ฐานดี 2531 *มานุษยวิทยาเชิงเศรษฐกิจ* กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

Montagu, Ashley 2520 *Man : His First Million Years* แปลโดยจำเรียง ภาวิจิตร และเฉลิมศรีธรรมบุตร กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ธรรมศาสตร์

Barnouw, Victor/a 1978 *Physical Anthropology and Archaeology* Illinois : The Dorsey Press.

Barnouw, Victor/b 1978 *Ethnology* Illinois : The Dorsey Press.

Beattie, J. 1972 *Other Cultures* London : Routledge & Kegan Paul Ltd.

Evans-Pritchard, E.E. 1972 *Social Anthropology* London : Routledge & Kegan Paul Ltd.

Hammond, B.P. 1975 *Cultural and social Anthropology* New York : McMillan Company.

Herskovits, M.J. 1955 *Cultural Anthropology* Bombay : Oxford University Press.

Holmes, L.D. 1965 *Cultural Anthropology* Bombay : Oxford University Press.

Jacobs, M. and B.J. Stern 1955 *General Anthropology* New York : Barnes & Noble Book.

Keesing, R.M. and R.M. Keesing 1971 *New Perspectives in Cultural Anthropology* NY. Holt, Rinehart & Company, Inc.

Mair, Lucy 1972 *An Introduction to Social Anthropology* Oxford : Clarendon Press.

Pfeiffer, J.E. 1972 *The Emergence of Man* New York : Harper & Row, Publishers.

Stocking Jr., G.W. 1968 *Race, Culture and Evolution* New York : Free Press.